

FYLKESMANNEN I ROGALAND			
MILJØVERNADDELINGEN			
(3)			
Møttid			
J nr 267092		Ark nr 471,382/40	
Til	Satt	Til	Revisjon
B.B. TSV			

ATB
PKA

FORVALTINGSPLAN FOR

LUSAHEIA

LANDSKAPSVERNOMRÅDE

I HJELMELAND KOMMUNE, ROGALAND

Tilråding frå Hjelmeland kommune,
jf kommunestyrevedtak den 30.3.93, sak 25/93:

VEDTAK:

Hjelmeland kommune sluttar seg til utarbeidd forslag til forvaltingsplanar for Vormedalsheia landskapsvernområde og Lusaheia landskapsvernområde, dagsett februar 1993.

Kommunen sine medlemmer til tilsynsutvala vert oppnemnd når planforslaga er endeleg godkjent. På grunn av overføring av ytre landbruksetat til kommunane frå 1.1.94, vert nemninga "representant for landbruksstyresmaktene" erstatta av "representant med administrativ landbruksfagleg kompetanse utnemnd av Hjelmeland kommune".

Forvaltningsplanane vert tatt opp til revisjon når fleirbruksplanen for Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane og prosjekt "Inngrep og forstyrringar i villreinområde" ligg føre.

Hjelmeland kommune
Formannskapssekretariatet

INNHALD

FORORD	4
1. SAMANDRAG	5
A. Generell skildring	
2. INNLEIING	6
2.1. Landskapsvernområde som verneform	7
2.2. Forvaltning av naturvernområde i Noreg	7
3. OMTALE AV LUSAHEIA LANDSKAPSVERNOMRÅDE	8
3.1. Geografisk plassering og eigedomstilhøve	8
3.2. Verneverdiar	9
3.3. Naturforhold	10
3.3.1. Geologi og landskap	10
3.3.2. Vegetasjon	11
3.3.3. Fugle- og dyreliv	11
Villreinen sin bruk av området	12
3.4. Kulturhistorie	13
3.5. Bruk av området i dag	15
3.6. Inngrep	17

B. Forvaltning Lusaheia landskapsvernområde	
4. MÅL, PROBLEMSTILLINGAR OG STRATEGIAR	18
4.1. Mål for forvaltning av landskapsvernområde i Noreg	18
4.2. Mål for forvaltninga Lusaheia landskapsvernområde	20
4.3. Problemstillingar og utfordringar knytta til forvaltninga av området	22
4.4. Forhold til tilgrensande område	23
4.5. Strategiar	24
5. SONEINNDELING	25
5.1. Kategorier for soneinndeling	25
5.2. Soneinndeling av landskapsvernområda	27
5.3. Tilråding til soneinndeling av tilgrensande område	28
6. PRAKTISERING AV VERNEFORSKRIFTEN OG TILTAK	30
6.1. Aktuelle problemstillingar og brukerinteresser	30
6.1.1. Landbruksdrift	31
6.1.2. Bygningar	32
6.1.3. Motorferdsel i utmark	33
6.1.4. Friluftsliv og reiseliv	34
6.1.5. Villrein, jakt og fiske	36
6.2. Tiltak og skjøtselsplan	37
7. FORVALTNING, OPPSYN OG INFORMASJON	38
7.1. Dei ulike forvaltningsorgana	38
7.2. Rådgjevande utval for forvaltninga	39
7.3. Aktuelle forvaltningsoppgåver / intern organisering i kommunen .	40
7.4. Plan for oppsyn og informasjon	41
LITTERATUR	43
VEDLEGG	45
Vedleg I: Mindretalsmerknad til kap. 6.1.4.	45
Vedlegg II: Temakart løypenett / turisthytter	46
Vedlegg III: Temakart soneinndeling	47
Vedlegg IV: Forskrift om vern	48
Vedlegg V: Handlingsplan	50

FORORD

Hjelmeland kommune er av Miljøverndepartementet tildelt ansvar som lokal forvaltningsstyresmakt for verneområda i kommunen med verknad frå 1.5.91. Som eit resultat av dette legg ein no fram to forvaltningsplanar, ein for kvart av dei to landskapsvernområda i kommunen, Vormedalsheia og Lusaheia.

Bakgrunnen for utarbeidinga av forvaltningsplanane har vore eit ønskje om ei aktiv forvaltning. Forvaltningsplanane skal hjelpe til å oppnå føremålet med vernet, avklare tilhøvet mellom bruk og vern og utdjupe dei to verneforskriftene. Forvaltningsplanane vil vera ein reiskap for kommunen ved praktiseringa av verneforskriftene, og for tilsynsutvalet ved deira arbeid. Tilsynsutvalet skal vera eit lokalt kontaktpunkt for forvaltninga av verneområda. Ein ønskjer eit samarbeid med grunneigarane som ein viktig part i den vidare forvaltninga.

Planutvalet som har utarbeidd forvaltningsplanane har hatt 7 møte frå 20.1.92 til 11.1.93. Planutvalet har vore samansett av ordførar Terje Borgen, rådmann Arne Kleppa, leiar i kultur/naturstyret Svanhild Hetland, leiar i vilt/innlandsfiskenemnda Olav Hjorteland, grunneigarrepresentant for Lusaheia landskapsvernområde Johannes Laugaland og grunneigarrepresentant for Vormedalsheia landskapsvernområde Hans Ove Mæland. Sekretariatet for planarbeidet har vore kultur/naturetaten ved miljøvernleiar Haldis K. Nilsen og engasjert konsulent Tom Sørum. Sekretariatet har óg vore i direkte kontakt med grunneigarar i områda.

Grunneigarane sitt arbeidsutval for Lusaheia landskapsvernområde har vore Kjell Østensen, Johannes Våge og Johannes Laugaland. Arbeidsutvalet for Vormedalsheia landskapsvernområde har vore Lars Strøm og Hans Ove Mæland.

Ei administrativ tverretatlig kontaktgruppe i kommunen har følgd planarbeidet.

Planutvalet står samla bak forvaltningsplanen med unntak av punkt under kap. 6.1.4. Friluftsliv og reiseliv, om å beholde dagens løypenett med enkle justeringar som utgangspunkt for framtidig kanalisering av ferdsel i Lusaheia (sjå mindretalsmerknad vedlegg I).

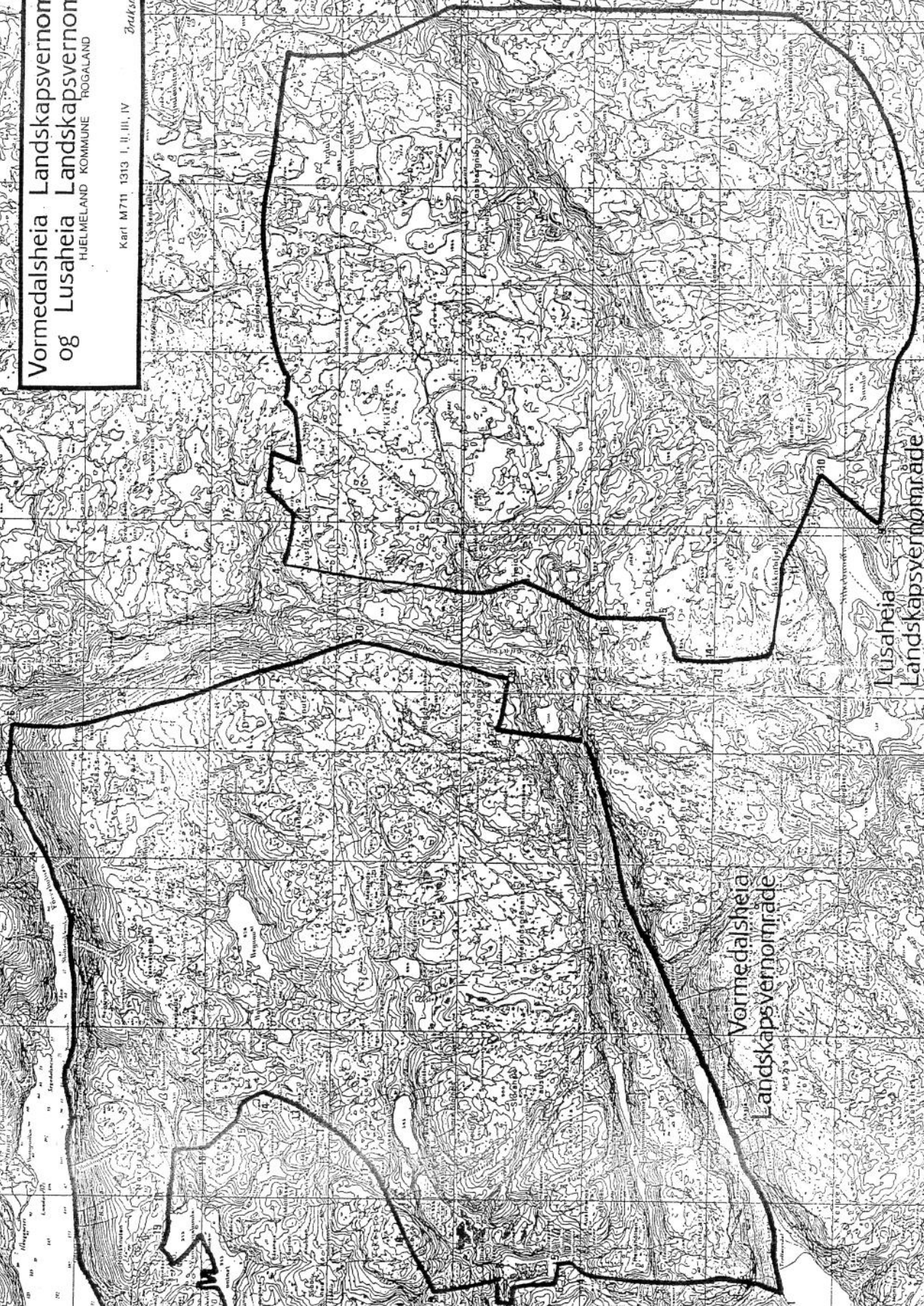
Høyringsutkastet til forvaltningsplanen har vore ute på høyring i tida 15.7.-15.10.92. Etter samanfating av innkomne fråsegner og ny gjennomgang i planutvalet, blir forvaltningsplanen sendt til politisk handsaming i kommunen. Planen skal endeleg godkjenast av Fylkesmannen i Rogaland. Direktoratet for naturforvaltning er klageinstans når det gjeld forvaltningsplanar. (Jfr. brev frå Miljøverndepartementet 08.03.91.).

Vormedalsheia Landskapsvernområde
og Lusaheia Landskapsvernområde

HJELMELAND KOMMUNE ROGALAND

Kart M71: 1913 I, II, III, IV

Drakslett 44/91

Vormedalsheia
Landskapsvernområde

Lusaheia
Landskapsvernområde

1. SAMANDRAG

Vormedalsheia landskapsvernområde (120 km²) og Lusaheia landskapsvernområde (122 km²) blei oppretta ved kongelig resolusjon av 19.april 1991. Hjelmeland kommune er av Miljøverndepartementet tildelt ansvar som lokal forvaltningsstyresmakt for verneområda i kommunen med verknad frå 1.5.91. Som eit resultat av dette legg ein no fram to forvaltningsplanar, ein for kvart av dei to landskapsvernområda i kommunen.

I del A i planen vert det gjeve ei omtale av naturtilhøve og kulturminne i Lusaheia.

Del B tek føre seg forvaltninga av Lusaheia landskapsvernområde. Hovudmålet for forvaltninga av landskapsvernområda er å gje vern for landskapsbilete som ein heilskap og at igangverande utnytting som ikkje bryt med verneføremålet kan halda fram uhindra av verneforskriftene.

For Lusaheia er det eit mål å oppretthalde ein livskraftig villreinstamme som har Lusaheia som viktig område for beite og trekk. Det er eit mål å halda området fri for fleire tekniske inngrep, og spesielt å halda Auråhorten som eit urørt naturområde. Det er óg eit mål at tilretteleggjinga for fotturer og skiturer ikkje skal utvidast vesentleg.

På bakgrunn av naturkvalitetane i Vormedalsheia og Lusaheia blei områda foreslegne som nasjonalpark i nasjonalparkplanen (NOU 1986:13). Forvaltningsstyresmakta finn det difor riktig å ha ein relativt restriktiv haldning til tiltak i områda.

Det er ønskjeleg med jord- og skogsbruksdrift som fører til at støl-, beite- og slåttelandskapet blir haldt vedlike. Det skal i utgangspunktet gis dispensasjon til naudsynte landbrukstiltak som ikkje bryt med føremålet med vernet. Landbrukstiltak omfattar jord-, skog- og beitebruk, dessutan tradisjonelle utmarksnæringar som jakt, fangst og fiske.

Det skal opprettast eit rådgevande tilsynsutval med representantar frå grunneigarane i Lusaheia, landbruksstyresmaktene, Hjelmeland kommune og andre organisasjonar v/turistforeningen.

Tilsynsutvalet vil få ei viktig oppgåve i å avklare kva for eit nivå ein skal tillate på tilretteleggjinga for friluftsliv i områda. Det bør opprettast eit nærare samarbeid gjennom tilsynsutvalet med grunneigarane og Stavanger turistforening når det gjeld hytter, rutenett og informasjon til turistane. Informasjon om områda bør ha som mål å medverka til at folk vert klar over og tek omsyn til natur og viltinteressene. Ein tilrår at det vert oppretta ei deltidsstilling tilknytta oppgåver innafor verneområda. Det vil ha mykje å seie for landskapsvernområda at kvalitetar og verneverdiar i tilgrensande område vert tekne vare på, noko grunneigarane og kommunen har hovudansvaret for.

Det skal utarbeidast eit årleg handlingsprogram for områda, jfr. vedlegg V.

A. Generell skildring

2. INNLEIING

Vormedalsheia landskapsvernområde (120 km²) og Lusaheia landskapsvernområde (122 km²) blei oppretta ved kongelig resolusjon av 19.april 1991.

Føremålet med vernet av **Lusaheia** er "å ta vare på eit særmerkt og vakkert høgfjellslandskap som inneheld sjeldsynte og sårbare naturelement". Vormedalsheia og Lusaheia er rekna for å vera av dei mest verneverdige fjellområda i Rogaland.

Forvaltningsplanen omfattar Lusaheia landskapsvernområde. Tilgrensande område er omtala der det er naturleg av omsyn til verneføremålet og forvaltninga av villreinen. Forvaltningsplanen inneheld ei kortfatta skildring av verneområdet, med spesiell vekt på verneverdiane og opplysningar som er relevante for praktiseringa av verneforskriftene, tiltak og skjøtsel. Når det gjeld naturverdiane i Lusaheia er det gjort færre registreringar her enn i Vormedalsheia. Den generelle skildringa av naturverdiane er derfor ikkje så omfattande som ein skulle ønskje.

Forvaltningsplanen skal gi retningsliner for korleis forvaltningsstyresmakta vil handsame og vurdere ulike problemstillingar og tiltak som ein rekner som aktuelle. Planen er såleis ein reiskap som både skal fremme verneføremålet, og bidra til ei smidig forvaltning i landskapsvernområdet. Forvaltningsplanen skal i prinsippet omfatte alle aktuelle aktivitetar og tiltak i Lusaheia.

Forvaltningsplanen er ikkje juridisk bindande slik verneforskriftene er det, og vil såleis berre vera retningsgjevande for forvaltninga av landskapsvernområdet. Revidering av forvaltningsplanen skal skje når tilhøva i landskapsvernområdet krev det, og minst kvart 10.år. Her kan det vera aktuelt med ein mindre revisjon / ny handlingsplan kvart 4.år. Fleirbruksplanen for Setesdal vesthei - Ryfylkeheiane vil vera eit viktig dokument ved fyrste rullering av forvaltningsplanen.

Namnbruken i forvaltningsplanen kan virke forvirrande da det ikkje er samanfall mellom namnet slik det blir brukt lokalt og slik det blir brukt på landskapsvernområdet. Lusaheia landskapsvernområde omfattar meir enn sjølve Lusaheia. Aurahorten, Storådalen, Sandkleivheia, Kileheia og Oddeheia ligg alle heilt eller delvis innfor Lusaheia landskapsvernområde.

2.1. Landskapsvernområde som verneform

Lov av 19.juni 1970 nr. 63 om naturvern har følgjande føremålsparagraf:

"Naturen er en nasjonal verdi som må vernes. Naturvern er å disponere naturressursene ut fra hensynet til den nære samhørighet mellom mennesket og naturen, og til at naturens kvalitet skal bevares for fremtiden. Enhver skal vise hensyn og varsomhet i omgang med naturen. Inngrep i naturen bør bare foretas ut fra en langsiktig og allsidig ressursdisponering som tar hensyn til at naturen i fremtiden bevares som grunnlag for menneskelig virksomhet, helse og trivsel."

Landskapsvernområde er definert som følgjande:

"For å bevare egenartet eller vakkert natur- eller kulturlandskap kan arealer legges ut som landskapsvernområde. I landskapsvernområde må det ikke iverksettes tiltak som vesentlig kan endre landskapets art eller karakter. Fylkesmannen avgjør i tvilstilfelle om et tiltak må anses å ville endre landskapets art eller karakter vesentlig."

Landskapsvern er den mildaste forma for områdevern etter naturvernlova. Landskapsvernområde er vern mot tiltak som "vesentlig kan endre landskapets art eller karakter". Dette er såleis eit mindre omfattande vern enn det som gjeld nasjonalpark. Landskapsvernomgrepet stiller ikkje same krav om store område, urørt natur og statleg grunn. Det er godt eigna til bruk i store naturområde der ein ikkje treng så strenge verneregjar som i nasjonalparker eller naturreservat. For kulturlandskap, som til dels skal utnyttast økonomisk, er landskapsvernområde den einaste verneformen som kan nyttast etter naturvernloven. Landskapsvernområde kan også opprettast i tilknytting til kulturminne (Backer 1986).

2.2. Forvaltning av naturvernområde i Noreg

Til nå har norsk områdevernpolitikk for nasjonalparker og større verneområde gått ut på verne uten å leggje særleg vekt på forvaltning og skjøtsel. Forvaltninga har vore passiv og med vilje varsam på grunn av små økonomiske ressurser. Forvaltningsplanar for nasjonalparker og større verneområder har bakgrunn i ynskje om ein meir aktiv forvaltning og større differensiering både mellom verneområda og innafor kvart område.

Som ein lekk i å betre forvaltninga av større verneområde og nasjonalparker, har ei arbeidsgruppe nedsett av Direktoratet for naturforvaltning føreslege at alle større verneområde blir delt inn i soner, som har ulike målsettinger med omsyn til vern og bruk.

3. OMTALE AV LUSAHEIA LANDSKAPSVERNOMRÅDE

3.1. Geografisk plassering og eigestilthøve

Heile landskapsvernområdet ligg innafør Hjelmeland kommune i Rogaland. Området er dekket av kart i M711-serien: 1313 I Blåfjell og 1313 II Lysekammen. Planområdet dekket også av turkartet Suldal-Setesdalsheiane i målestokk 1:80000.

Lusaheia landskapsvernområde ligg aust for Vormedalsheia med Grasdalen/Storhidler som vestgrense. I nord går grensa like sør for Blåsjømagasinet. Austgrensa følgjer fylkesgrensa mot Aust-Agder, sørgrensa følgjer kommunegrensa mot Forsand.

Stølsdalen - Grasdalen ligg som ei korridor mellom Vormedalsheia og Lusaheia, og er ikkje tatt med i landskapsvernområda grunna dei omfattande inngrepa som har skjedd i samband med Ulla-Førre utbygginga. Området blir likevel omtalt i forvaltningsplanen da det naturleg høyrer ihop med området rundt, og ikkje utgjer noko sjølstendig område.

Lusaheia landskapsvernområde omfattar følgjande gards- og bruksnummer: 118/1, 119/1, 121/3, 139/1,2,3,10,19, 140/1, 144/1, 145/1.

Sameiga Grasdal, Storådal og Futen, gnr. 118 og 119, er eit heiaområde som strekkjer seg frå Rundemannen i vest, ved den gamle kommunegrensa mellom Årdal og Hjelmeland, til fylkesgrensa i aust ved Storsteinvatnet. Eigedommen ligg i tidlegare Årdal kommune og omfatta før Høgfjellskommisjonen i 1931 også det arealet som seinare har vore Årdal statsallmenning. Eigedommen har i dag eit totalareal på ca. 72.000 da.

Alt areal aust for Grasdalen ligg i dag innafør Lusaheia landskapsvernområde, sjølv Grasdalen ligg utafor. Heiområda har 2 større dalføre. Grasdalen som går i sør-nord retning og Storådalen i aust-vest retning. I kring desse dalføra har vi Skutehei, Holmevasshei, Kilahei, Lusahei, Slettedalen, Oddahei, Sandkleivhei, og Aurahorten. Det søraustre hjørne av Vormedalsheia landskapsvernområde, delar av Rundemannsheia, høyrer til sameiga Grasdalen, Storådalen og Futen.

Nilsebu sameige (121/3) strekkjer seg frå Nilsebuvatnet i vest til fylkesgrensa i aust, og frå grensa mot Storådalen i nord til kommunegrensa mot Forsand i sør. Området er ope, mykje snaufjell, oppdelt av mindre dalar og vassdrag - Gråfollåna, Knutåna og Skoråna. Arealet er omlag 33.000 daa. Storparten av området, unntatt sjølv Nilsebu, er med i Lusaheia landskapsvernområde.

Gardsnummer 139 og 140 eig området Storhidler.

Hjelmeland og Årdal Statsallmenning vart oppretta i 1931. Ved kommunesamanslåinga i 1965 vart også desse to allmenningane slegne saman til ein statsallmenning, Hjelmeland Statsallmenning. På grunn av at den delen av Hjelmeland Statsallmenning som ligg på Aurahorten ikkje heng saman med resten av statsallmenninga, har Hjelmeland Statsallmenning 2 gardsnummer:

- Hjelmeland Statsallmenning gnr. 144, bnr. 1.
- Hjelmeland Statsallmenning, Aurahorten, gnr.145, bnr,1.

Arealet er omlag 102.000 daa.

Det området som er med i Lusaheia landskapsvernområde, er gamle Årdal Statsallmenning inklusiv Aurahorten, og er på 40.000 daa.

3.2. Verneverdiar

Lusaheia landskapsvernområde er prega av grunnfjellsplatået, berre broten av Storådalen som er ein frodig beitedal. Fjellområdet nord for Storådalen er noko påverka av vassdragsutbygging. Aurahorten sør for Storådalen er skåna for inngrep, og representerer eit sjeldent urørt høgfjellsområde i desse heiane. Lusaheia står for det karrige fuglelivet i grunnfjellsområda i Ryfylkeheiane, der antal hekkande arter er så lågt som 4-5 på platåa. Det er gode høve til økologisk forskning i slike enkle fuglesamfunn. Lusaheia landskapsvernområde er eit viktig område for villreinsstamma i Setesdal - Ryfylkeheiane.

Urørte og lite påverka naturområde har ein eigenverdi og er ein del av vår nasjonale arv. Dessutan er urørt natur viktig å ta vare på for ettertida for:

- forskning/referanse
- å sikre eit representativt utval av naturområde med naturleg biologisk mangfald
- å gje trua, sårbare og andre verneverdige "kulturskye" dyr- og planteartar store nok område til å leve under naturlege tilhøve
- å gje grunnlag for rekreasjon i urørt natur
- å gje komande generasjonar høve til å prioritere arealbruk utifrå eige ønskje

Kulturlandskapet og kulturminna representerer også viktige verneverdiar. Desse verdiane er særleg framtrødande i Vormedalsheia, men gjer seg også gjeldane i Storådalen og områda mellom landskapsvernområda. Kulturlandskapet er prega av stølsdrift og skapar variasjon og kontrast til det urørte naturlandskapet. Desse ulike og varierte landskapstypene er det viktig å ta vare på gjennom ei fortsatt bruk av området.

3.3. Naturforhold

3.3.1. Geologi og landskap

Fjellgrunnen i Lusaheia er i hovudsak prega av grunnfjellsplatået, mens Vormedalsheia er prega av ein klar tredeling av bergartene, noko som er typisk for dei nordaustre delane av Ryfylke.

Underst ligg grunnfjellet som pregar det meste av Ryfylkeheiane. Grunnfjellet er stort sett samansett av næringsfattige gneisar og granittar som forvitrer langsamt og gir dårleg jordsmonn. I slutten av jordas urtid (prekambrium, ca. 600 mill. år sidan) blei grunnfjellet tært ned av naturkreftene til ein relativt flat slette, det subkambriske peneplan.

Peneplanet blei oversvømma av havet i jordas oldtid (kambrium, ordovicium og silur, ca. 600-400 mill. år sidan). Oppå grunnfjellet blei det avsett lausmasser som seinere blei omdanna til bergartar. Desse finn vi i dag att som sandstein og fylitt og som konglomerater. Dei fleste stader i Ryfylke er desse kambro-silurske bergartane omdanna av trykk og temperatur slik at ein ikkje kan finne fossile plante- og dyrerester. Dei kambrosilurske bergartane har høgt innhald av næringssalter, forvitrer lett og gir eit godt jordsmonn. Fylitt finn ein aust og sør i Skuteområdet.

Under den kaledonske fjellkjedefoldinga som skjedde for ca. 395 mill. år sidan, blei store grunnfjellsflak pressa opp og skove over dei yngre kambrosilurske bergartane. Desse flaka blei omdanna til gneisar og kvartsittar under foldinga, som på same vis som grunnfjellet forvitrar seint.

Det ein finn att av skiferbergartane og skyvedekket i dag etter millionar av år med erosjon, har oftast form av såter oppå grunnfjellsplatået, med bratte kantar og velutvikla urer. Såteformen får dei fordi erosjonen foregår raskare i skiferbergartane enn i skyvedekket som ligg som eit beskyttande lag oppå.

I kvartærtida (dei siste 1,5 mill.år) har landskapet blitt omdanna radikalt. Denne perioden har vore prega av ein serie istider. Mange markerte landskapsformer som i dag preger landskapet, blei danna under og like etter den siste istid (ca. 70.000-8.000 år sidan).

Isens arbeid har ført til at det meste av høgfjellsplatået er eit snauslipt, bortimot vegetasjonslaust landskap. I dei små forsenkningane som blei danna har det samla seg vatn. Eit typisk trekk for høgfjellsplatået i Ryfylke, er alle desse vatna og pyttane som ein finn i Lusaheia og Vormedalsheia.

Isen har vidare skore ut eit system av dalar i grunnfjellsplatået som stort sett følgjer sprekksonene. Der sprekkssystemene har gått parallelt med retningen isbreen har bevega seg i, har erosjonen vore spesielt kraftig. Storådalen er døme på den enorme evna isen har til å erodere.

3.3.2. Vegetasjon

Kjennskapen til floraen varierer sterkt for dei ulike delområda. Myrene og fjellplantene i dei sentrale delar av Vormedalsheia er godt kjende. For resten av Vormedalsheia er kjennskapen middels, mens det er dårleg for Lusaheia og Djupedalen-Tysdalen-Norddalen.

I Lusaheia er det berre skog i delar av Storådalen.

Vegetasjon og flora på grunnfjellsområda er fattig, men svært vanleg for Ryfylkeheiane. Ulike artar av lyng, gras og halvgras dominerar. I dei høgareliggande fjellområda er store fjellparti så godt som vegetasjonslause. Dette gjeld blant anna Lusaheia og dei austlegaste delane av Vormedalsheia.

I sterk kontrast til dei blankskurte områda, står vegetasjonen på område med skifer i berggrunnen. Denne kontrasten er tydeleg aust og sør i Skuteområdet, der eit større område er dekket av eit tynt skiferdekke som grensar opp til grunnfjellet. På skifergrunnen finn vi eit samanhengande grønt vegetasjonsdekke, mens grunnfjellsområda er blankskurt berg.

3.3.3. Fugle- og dyreliv

Aure er utbreidd i begge områda, og vatna er ofte svært fiskerike. *Røye* finn ein i nokre fjellvatn.

FUGL

Når det gjeld fuglelivet varierar kjennskapen frå del til del av områda. Kjennskapen til fuglelivet i Lusaheia er ganske dårleg. Totalt er 83 artar påvist i Lusaheia og Vormedalsheia tilsamen, dei aller fleste som hekkefuglar.

Rovfugl og ugler

Til tross for at området ikkje er undersøkt i gode smånagerår, tyder det på at det er godt om rovfugl i området. I dei bratte fjellsidene hekkar *kongeørn* år om anna. Av andre rovfugl som og ofte hekkar i klipper, førekjem *fjellvåken* i smånagerår. Denne arten er også observert i Storådalen.

Hønsfugl

Lusaheia er viktige produksjonsområde for *rype*, særleg *fjellrype*. Blokkrike grunnfjellsflater tykkjer å vera gunstige for fjellrypa, og denne biotoptypen er utbredt i området.

Vadefugl

På høgfjellet hekkar *heilo* og *fjøreplytt*, den siste i relativt tette bestandar.

Spurvfugl

Denne gruppa er representert med ca. 50 artar i Vormedalsheia og Lusaheia, og omfatter dei fleste typiske hekkeartane for Ryfylke såvel som ein del sjeldnare artar. Av artar som hekkar Lusaheia finn ein bl.a. *sivspurv*, *snøspurv* og *blåstrupe* (Fylkesmannen i Rogaland 1986).

HJORTEDYR

Av *elg* er det ei fast stamme i dei vestlege deler av Vormedalsheia. Streifdyr av *elg* finn ein også i høg fjellsområda med trekk gjennom Stølsdalen, Grasdalen og Storådalen over til Setesdal.

Villreinen sin bruk av området

Ein del av fostringsflokkane som går aust for Blåsjø- og Svartevassmagasinet om sommaren og hausten, trekkjer vestover mot Lusaheia, Vormedalsheia og Årdalsheiane på vinterbeite i januar og februar alt etter kor mykje snø og nedising det er austpå. Før Blåsjø-utbygginga kunne det vera 5-600 dyr berre i Vormedalsheia, under og etter har det vore klart mindre, heilt ned mot 2-300 dyr. Ein tilsvarende trend hadde ein for områda vest for Nilsebuvatnet. Ein har dei to siste åra registrert ein viss oppgang igjen, og det er håp om at dette kan halda fram. Dyra står i desse områda fram til april-mai. Då dreg dei attende til kalvingsplassane aust for Blåsjø- og Svartevassmagasinet, berre ein del mindre bukkeflokkar og nokre simler vert att til hausten.

Lusaheia høyrer til dei sentrale områda for villreinen. Reinen går fram og tilbake over Blåsjø- og Svartevassmagasinet når det er islagt. Dei trekkvegane som reinen hadde aust-vest på sommarstid vart neddemde ved utbygginga. Det er berre passasje mellom Blåsjø- og Svartevassmagasinet ved Storsteinsdalen (Djupetjørnsåsen - Sjonaråsen). Ein er då svært avhengig av at det står rein i dette området når trekken er frå vest dersom ein skal få rein til å trekkja vest for Blåsjø-/Svartevassmagasinet på sommarstid. Desse forholda er sterkt medvirkande til at det er mykje færre reinsdyr i heiområda vest for Blåsjø-/Svartevassmagasinet etter utbygginga enn før. Reinens moglegheter for å kryssa dalføret som skil Vormedalsheia og Årdalsheia frå Lusaheia er gode. Reinen krysser Grasdalen om vinteren når det er minimal ferdsel av både grunneigarar og turistar. Ein veit at mellom Øykjalia og Storhidler - Nilsebuvatnet er det 15-16 ulike stader reinen går både sommar og vinter.

I området Oddaheia - Austre Skute nord for landskapsvernområdet er det sommarbeite for rundt 50 rein og vinterbeite for rundt 200, og det går mange bukkar her.

ROVDYR

Av rovdyr er *rødrev* og *mår* vanlege. *Jerv* førekjem truleg som streifdyr i Lusaheia. Fleire smågnagerartar og mindre mår dyr finst i området, men førekomsten er ikkje kartlagt.

3.4. Kulturhistorie

I Lusaheia har det ikkje vore foretatt systematiske, arkeologiske registreringar, men det er allikevel påvist ein boplass frå steinbrukande tid samt mange hidlarar i Storådalen. Dalen vil klart vera eit viktig område for arkeologisk og vegetasjonshistorisk kunnskap i fjellområda mellom kyst og dei indre fjellstroka. Også heiområdene nord for Storådalen har i så måte eit viktig potensiale, noko dei registrerte fangstminna, troleig for det meste frå nyare tid, vitner om.

Grasdalen er ein 5-6 km lang dal som saman med Storådalen er dei beste beitedalane i dette heiområdet. Begge desse dalane høyrer til sameige gnr. 118/119, Grasdalen, Storådalen og Futen. Sjølve Grasdalen ligg utafor landskapsvernområdet. Det er mykje lausmassar i Grasdalen slik at ein stor del av dalen er graskledd i motsetning til dei tilgrensande heiane kor blankskurt berg dominerer. Grasdalen har difor i alle tider vore nytta til beite og stølsdrift.

Nederst i dalen ligg det 4 støls plasser, Brokålega, Futelega, Krolega og Prestehidler. Desse stølane ligg 620 til 680 m.o.h. Øvredalslega ved Øvredalstjørn 2-3 km lenger opp i dalen ca. 800 m.o.h. og Gamlestøl i nordaustre enden av Gamlestølsvatnet ca. 825 m.o.h.

Grunneigarane flytte med buskapen frå dei lågast liggjande til høgare liggjande stølar etter kvart som snøen før og beita vart best øvst i dalen. Det same gjeld også i dag då sauene blir sleppte nedst i dalen på føresommaren og trekkjer oppover etter kvart som sommaren kjem.

Gamlestøl har i tillegg til å vera støls plass også hatt ein svært viktig funksjon i samband med jakt og fiske. Her er det 3 hidlarar som både grunneigarar og andre jegerar har lege i heilt fram til det siste. Det var også lega i Kvildalshidleren, Sørå og Norda lega i Kromsåkvelven, Storådalslega og Verhidler, alle desse i Storådalen. I tillegg har me Slettedalshidleren, dei tidlegare omtalte lega Grasdalen og Gamlestøl.

Gamlestøl hadde også ein svært sentral plass i den såkalla "Reinshonnvegen". Reinshonnvegen var den ferdsselsvegen som "austmennene" brukte mellom Setesdal og Tøtlandsvik eller Førre. Vegen var oppdelt i dagsmarsjar med overnatting på stølar og hidlarar. Vegen er ein "kløvhestveg", og hadde utgangspunkt frå Tøtlandsvik vidare om Kleivaland, Austmannsskaret over heia til Gamlestøl som var første overnatting på veggen austover. Det same var tilfelle om utgangspunktet var frå Førre, men då det ikkje var mogleg å koma ned til Førre med kløvhest, måtte dei bera varene på ryggen til Gamlestøl der hestane gjekk i beite.

Driftarvegen frå Laugaland er den same som den tidlegare omtalte "Reinshonnvegen". Den går over fjellet frå Kleivaland. Turen over fjellet med sauedrifta tek gjerne frå 12 til 16 timar, alt etter ver og føreforhold. Det er ofte mykje snø over fjellet på våren og føresommaren og tungt å ta seg fram. Vegen vidare til lega i Storådalen og Kromsåkvelven gjekk gjennom Drepekelven, Slettedalen, Sprongaknuten til Storådalen. Eller frå Slettedalen over Lusaheia til Kromsåkvelven.

Dette var og kløvhestveg. Det er og ein snarveg som går frå Grasdalshytta langs Bjønndalsvatnet langs brotet til Nov, og vidare etter driftarvegen til Kleivaland. Det er ikkje mogleg å drive dyr etter denne vegen.

Den gamle ferdavegen mellom Årdal og Setesdalen fylgjer driftarvegen til Storådalen. Vidare går den gjennom Kromsåkvelven, Kvildalsjuvet, Kvildal om Skafonna langs brotet ovafor Storsteinsvatnet til Storsteinen. Vidare om Gyvass og Dyrskar til Brotteli. Denne vegen var ikkje framkomleg med kløvhest.

Nilsebu er frå gammalt av ein del av Viglesdalen. Området har vore i bruk til beite frå tidleg på 1700-talet, til fiske og jakt sikkert mykje lengre. Det har alltid vore sers godt fiske i Nilsebu og Storådalen. "Nilsebuå" vart i første rekke sett opp som ei fiskebu, og Nils Viglesdal som sette ho opp, bar óg tilnamnet Nils Fiskar. Det har vore samanhengande beitedrift i Nilsebu sidan 1700-talet. Frå 1850 til 1900 var det intensiv utnytting med leigesmale. Dei hadde då "leger" i Nilsebu, Vassrau og Tyskebotn. Det vart óg drive stølsdrift i Vassrau.

Vanlegaste vegen til Nilsebu var driftevegen gjennom Viglesdal - Stakken - Storhidler til Nilsebu. Frå Lysebotn gjekk og veg gjennom Stølsdalen over Lysestølane til Kleggjadalen og Nilsebuvatnet. Vidare måtte ein då bruka båt eller gå over Heiaraksla.

Den jakta som verkeleg har tradisjon i Statsallmenningen, er reinsdyrjakta. For lang tid sida, lenge før Statsallmenningen blei oppretta i 1931, har her vore jakta. Jegerane tok seg inn i terrenget frå ulike stader, Årdal, Vormedalen, Førre og Jøsenfjorden. Nokre kom óg frå Suldal og Bykle. Dei overnatta i "hidlerar", og jakta til dei hadde fått dyr, eller så lenge dei hadde mat. Dei mest kjende "hidlerane" i Statsallmenningen som vart nytta er Torbjørnsherberget, Jensahidleren, Vadlahidleren og Sanddalshidleren. Seinare vart her bygd hytter, til dømes hytta ved Undeknutfossen og Turistforeningen si hytte i Sanddalen (Blåfjellhytta).

(Grunneigarane i Grasdalen, Storådalen og Futen sameige, Nilsebu sameige og Hjelmeland Statsallmenning 1992).

3.5. Bruk av området i dag

Heia er viktig som beite for sau og næringsgrunnlag for villrein. Lusaheia er viktig område for storvilt- og småviltjakt.

Lusaheia blir brukt til friluftsliv, og **Eidavatn** turistforeningshytte ligg innafor området. Melands-Grønahei ligg innafor Vormedalsheia landskapsvernområde. Grasdalen, Nilsebu, Litle Aurådalen og Storsteinen ligg utafor verneområda, men er del av løypenettet i landskapsvernområda. I tillegg til overnatting på hyttene, kjem telting langs dalføra.

Hytte	Overnattinger 1990 - 1991					
	Vinter		Sommar		Total	
	1990	1991	1990	1991	1990	1991
Eidavatn	45	28	167	189	212	217
Grasdalen	0	11	103	168	103	179
Litle Aurådalen	14	72	103	155	117	227
Melands-Grønahei	18	97	522	486	540	583
Nilsebu	23	46	815	688	838	734
Storsteinen	116	164	488	493	604	657

Kilde: Stavanger Turistforenings årbok 1991

Grasdalshytta vart oppført i 1924. Hytta er på ca. 22m². Denne hytta ligg ved Presthidler i nedre enden av dalen. På same staden ligg ei hytte på ca. 15m² som blei oppført i 1938. Elles ligg det jakthytte ved Krymleosen, i Kvildal og ved Verhidlervatnet.

I Storåna blir det brukt båt til frakting av kjøt under jakta. Det blir óg brukt båt i Blåsjømagasinet, Årdalskrymlevatnet og Storsteinvatnet for å kome inn til hyttene. Sprongavatnet blei brukt til landingsplass for fly før vegen inn til Glommedal blei bygd. Jaktlaget i Kvildal nyttar fly til Storsteinsvatnet eller går til fots frå Storvassdammen om Storsteinshytta og Kvildalsdalen. Jaktlaget ved Krymleosen nytta tidlegare fly til Krymlevatnet eller gjekk til fots frå Førre. Etter Ulla-Førre utbygginga er bil til Beinleivasskilen og båt vidare over Blåsjømagasinet og Krymlevatnet det vanlege.

Nilsebu har i alle tider vore eit godt villreinvald. Jakt har delvis vore utøvd av eigarane, men mykje av jakta har óg vore bortleigd for lange periodar. Reinsdyr trekkjer over heile området og jakt føregår over alt, men serleg områda ved Øvre og Nedre Vassbotn, Vassrau og Tyskebotn har vore "sikre" jaktfelt.

Jegerane bur for det meste i Nilsebu, men Turistforeningen si hytte i Litle Aurådal, ein hidler i Vassrau, og telt, har vore nytta som husvære. Småviltjakt, serleg rype, har óg vore vanleg i Nilsebu. Rypejakta har dei siste ára vorte sers populær.

Etter 1900 er det i hovudsak grunneigarane som har nytta beite, men med fast leigeavtale med strandbuar for områda sør for Gråfollåna - Knutåna dei siste 20 ára.

Etter at bilvegen kom fram til Nilsebuvatnet, og serleg etter at vegen Sirdal - Lysebotn vart opna, er dette den mest brukte adkomst til Nilsebu for jegerar og tildels turfolk. Vinterstid er greiaste vegen frå Årdal, over Lyngsvatnet og Lysestøl til Nilsebu.

Grunneigarane har ei felles hytte i Nilsebu. Tanken har vore oppe å byggja jakthytte lenger inne i heia, uten at det er teke noko standpunkt ennå.

Før Blåsjøutbygginga vart det fiska stor fin fisk i 3-4 vatn i Statsallmenningen. I 1975 vart det sett ut Canadisk bekkerøye og aure i Eidavatnet. Særleg bekkerøya vaks fort, og det tok ikkje mange ára før ein kunne få fin fisk her. Statskraft byrja óg å setja ut fisk i Blåsjømagasinet, og nå er det eit godt fiske i heile Blåsjø. I tillegg sette Hjelmeland Fjellstyre ut omlag 8.000 bekkerøyer i Eidavatnet og vatna i nærleiken. Dette var i 1986.

Etter oppdemminga og utbygginga av vegen til Storvassdammen og Førrevassdammen, har ein fått ei tilnærma helgejakt. Jegerane tek seg inn i terrenget med båt over Blåsjø, enten frå Førrevass eller Beinleikilen.

Småviltjakta har teke seg sterkt opp dei siste 15-20 ára, og er i dag den største inntektskjelda Fjellstyret har. Interesse for småviltjakt auker for kvart år, og det er kanskje spørsmål om kva tid fjellstyret må avgrensa salet av småviltkort, men dette er ikkje ynskjeleg.

Fjellstyret leiger ikkje ut beite til nokon, då Statsallmenningen ikkje har naturlege vårbeite. Likevel er her nok ein god del beitedyr frå dei omkringliggjande områda.

(Grunneigarane i Grasdalen, Storådalen og Futen sameige, Nilsebu sameige og Hjelmeland Fjellstyre 1992).

3.6. Inngrep

Lusaheia er direkte påverka av kraftutbygging i samband med Blåsjømagasinet, og indirekte gjennom vassdragsregulering av Sira-Kvina/Svartevassmagasinet og Lyse Kraft sine utbyggingar. Årdals-Krymlevatn blir regulert og vatnet overført til Blåsjømagasinet. Dette fører til tørrlegging av Krymleåna og mindre vassføring i Storåna. I Storåna er det bygd tersklar for å heve vasstanden ovanfor.

Oppdemmingane i området har ført til at dei naturlege trekkrutene til villreinen har blitt sett under vatn. Anleggsvegar og kraftliner går langt inn i fjellheimen, med veg fram til Storvassdammen og Nilsebuvatnet. Alle desse inngrepa fører til meir uroing av villreinen, og gjer det vanskeleg for villreinen å trekke mellom Ryfylkeheiane og Setesdalsheiane. Vegane fører til auka trafikk inn i dei sentrale høgfjellsområda, og oppdemminga fører til konflikter mellom turløyper og trekkruiter.

GRASDALEN

I Stølsdalen - Grasdalen er Vassbottvatnet regulert, det går to kraftliner i dalen og veg frå Førre til Glommedal. Bjørndalsvatnet er regulert, ca. 3km nedanfor Gamlestølsvatnet, ved "Fossen", er elva lagt i tunnel, noko som fører til at elva og Futevatnet er tørrlagd. Kroåna, Futebekken og Brokåna er lagt i tunnel og dermed tørrlagd. Desse vatna og elvene ligg utafør landskapsvernområda, men inngrepa fører til redusert vassføring i Nordalsåna/Tengesdalsåna.

Alle desse vassdragsinngrepa gjorde at området ikkje blei tatt med som landskapsvernområde. Likefullt er området viktig for villreintrekket mellom Vormedalsheia og Lusaheia.

B. Forvaltning Lusaheia landskapsvernområde

4. MÅL, PROBLEMSTILLINGAR OG STRATEGIAR

4.1. Mål for forvaltning av landskapsvernområde i Noreg

Hovudføremålet med landskapsvernområde er å "bevare egenartet eller vakkert natur- eller kulturlandskap", og å verne mot tiltak som "vesentlig kan endre landskapets art eller karakter" (naturvernlova § 3).

Dei landskapsvernområda som er oppretta, omfattar eit vidt spekter av naturtyper - utan at dette er skjedd etter eit systematisk opplegg. Motiva bak utlegginga til landskapsvernområde er som regel samansette. Ved sida av reint estetiske omsyn kan m.a. vitenskaplege omsyn spele ei rolle, likeins omsyn til friluftslivet. Også historiske grunnar kan ligge bak (Backer 1986).

Landskapsvernområda i Noreg er ulike med omsyn til kor urørte dei er, kulturpåverknad, tilgjenge, topografi, dyre- og planteliv m.m. Skilnaden mellom landskapsvernområda, og målet om at kvart verneområde bør forvaltast ut frå føreliggjande verne- og brukarinteresser, gjer at dei kan verte forvalta ulikt.

Hovudmålet for forvaltninga av landskapsvernområda må vera:

- å gje vern for landskapsbilete som ein heilskap
- at igangverande utnytting som ikkje strir mot verneføremålet kan halda fram

På bakgrunn av landformer og vegetasjon kan ein skilje mellom ulike landskapstyper. Også andre komponentar, ikkje minst tilknytning til vatn og kulturpåverknad, spelar ei rolle for inndelingen i landskapstyper. Frå naturens side er Noreg utstyrt med eit variert utval av landskapstyper, og ulike former for kulturpåverknad gjennom tidene har bidratt med å auke mangfoldet ytterlegare. Samstundes er det visse landskapstyper som kan reknast som karakteristiske eller representative for dei ulike regionane (Backer 1986).

Vi er i dag i den situasjonen at fleire landskapstyper står i fare for å forsvinne. Ein av årsakene er at driftsformer som landskapstypen er betinga av blir forlatt, td. støling, slått, lauving. Eller at landskapstypen er utsatt for endring gjennom nye former for kulturpåverknad, enten det skuldast meir intensivt landbruk eller tekniske inngrep (Backer 1986).

Kulturhistorisk representerer det eit tap om vi mister landskapstyper som tidlegare var utbreidd. Variasjon i landskapet er ein viktig føresetnad for rike opplevingar. Økologisk kan tidlegare landskapstyper prega av variasjon i utforming og vegetasjon vera rikare på artar og meir stabile enn einsarta bestandar som blir skapt gjennom moderne driftsmåter.

Det er derfor aukande trong for å verne landskapstyper. I mange tilfelle kan det skje gjennom nasjonalparkar og naturreservat. Særleg der det er snakk om kulturpåverka natur eller område kor det er ein føresetnad med ei viss næringsdrift, kan formen landskapsvernområde vera den beste (Backer 1986).

Verneforma landskapsvernområde skal i utgangspunktet tillate drift av jord- eller skogbruk etter tidsmessige driftsmetoder så lenge rimelege estetiske omsyn blir tatt til landskapet i samband med slik drift, og drifta lét seg sameine med verneføremålet.

Det er ønskjeleg å halda på ein kulturpåverknad gjennom t.d. husdyrbeiting og hogst i landskapsvernområde for å unngå tilgroing eller andre uønska endringar i landskapsbiletet.

Skjøtselstiltaka frå forvaltningsstyresmakta si side kan ikkje gå vesentleg lengre enn det som er naudsynt for å halda oppe naturtilstanden eller landskapsbiletet på fredningstidspunktet. Forvaltningsstyresmakta har til ein viss grad heimel til å reversere ein naturleg prosess, men kan ikkje skape heilt nye miljøer.

Tekniske inngrep skal vanlegvis ikkje finne stad i eit landskapsvernområde, eller dei må i alle fall vera så beskjedne at dei ikkje endrar landskapsbiletet.

Det må i vurderinga bli tatt omsyn til kva slags inngrepstype det er snakk om, omfanget av inngrepet, om inngrepet er skjemmende i forhold til miljøet på staden og om inngrepet vil gi uheldige langtidsverknader på miljøet rundt.

Gamle bygningar og anlegg særleg knytta til stølsbruk og jakt/fiske, samt ferdselsårer, kan vera viktige tilleggsmotiv for å oppretta landskapsvernområde. Men kulturminna må til ein viss grad prega landskapskarakteren, for at landskapsvernreglane skal trygga dei. Andre verneformer etter naturvernloven gir ikkje heimel til særskild vern og skjøtsel av kulturminne. Vern av bygningsmiljø må skje etter kulturminneloven eller ved regulering til antikvarisk spesialområde etter plan- og bygningslova.

Eit landskapsvern inneber ikkje noe direkte vern av dyrelivet utover det generelle vernet i viltlova. Eit landskapsvern sikrar hovudtrekket i landskapet, vernar mot uheldige inngrep og sikrer såleis grunnlaget for dyrelivet. Eit vern av landskapet er til fordel for fiske ved at det sikrar vatn og vassdrag utan inngrep.

4.2. Mål for forvaltninga Lusaheia landskapsvernområde

Forvaltninga skal fremje verneføremåla for det enkelte landskapsvernområde. Desse er gjevne i verneforskriftene.

I forskrift om vern av Lusaheia landskapsvernområde heiter det:

"Føremålet med vernet er å ta vare på eit særmerkt og vakkert høgfjellslandskap som inneheld sjeldsynte og sårbare naturelement".

Det er eit mål for forvaltninga av verneområda å ta vare på det som kjenneteiknar desse naturområda, og spesielt sikre følgjande kvalitetar:

a) store samanhengande område med urørt natur eller svakt kulturpåvirka natur

Eit felles mål for begge landskapsvernområda er å halda dei mest mogleg fri for tekniske inngrep. Regulerte vatn og elver, kraftliner, vegar og hytter vil ofte vera forstyrrande i landskapet. Derfor er det viktig å ta vare på det som er att av fjellområde utan tekniske inngrep.

Ein stor del av heiområdet Setesdal-Ryfylke har etter ei lang rekkje større og mindre inngrep mista sitt preg av villmark. Vi sit att med om lag 500 km² eller snautt 10 % av heiområdet som ligg minst 5 km frå regulert vatn/vassdrag, veg eller kraftleidning. Dei fleste inngrepa har skjedd etter 1955, då meir enn 3000 km² låg meir enn 5 km frå tekniske inngrep.

b) leveområda for viltet

Bjørkebeltet og rike beiteområde i heiane er døme på område som har høg verdi for viltet og som saubeite. Med bakgrunn i at store verdifulle produksjonsområde er demt ned og at store delar av området er snaufjell, er det særleg viktig å ta vare på dei gjenverande gode produksjonsområda. Likeins er det viktig at rovfugl får hekke i fred og at reinen ikkje blir hindra frå å trekkje eller uroa i samband med kalving.

Området er ein viktig del av det sørlegaste villreinområdet i Europa og eit av dei mest kystpåverka villreinområda på fastlandet i Noreg.

c) gode høve til friluftsliv, landbruk, jakt og fiske

Det er eit mål å gje ålmenta høve til naturoppleving gjennom utøving av tradisjonelt friluftsliv, som er lite avhengig av teknisk tilretteleggjing.

Det er eit mål at motorkøyring i utmark ikkje skal auke.

Det er eit mål å kombinere ein moderne næringsutnytting med vern av heiområdet. Det er ønskeleg å utvikle heiområdet som ein ressurs ved at det blir satsa på former for moderne utmarksnæring og turisme som ikkje strir mot føremålet med vernet. Utviklinga av turisme og reiseliv vil bygge på turistar som søker naturopplevingar og vera knytta til nettet av turløyper i heia. Urørt natur vil såleis vera ein viktig ressurs i tida framover. Ei utvikling av hei- og stølsområda bør leggje til grunn miljømål slik at ein sikrar grunnlaget for komande generasjonar.

Jakt og fiske kan halda fram som i dag.

Spesielt for Lusaheia:

- det er eit mål å oppretthalde ein livskraftig villreinstamme som har Lusaheia som viktig område for beite og trekk
- det er eit mål å halda området fri for fleire tekniske inngrep, og spesielt å halda Auråhorten som eit urørt naturområde
- det er eit mål at tilretteleggjinga for fotturer og skiturer ikkje skal utvidast vesentleg

4.3. Problemstillingar og utfordringar knytta til forvaltninga av området

Med omsyn til naturen ligg hovudutfordringa i å halda på den naturlege tilstanden i landskapsvernområda. Ein må redusere dei problema ein har i dag, og førebygge framtidige skader. Om mogleg må ein restaurere skader som ein har i dag.

Miljøproblema kan delast i:

- dei som skuldast tilhøve utanfor Lusaheia landskapsvernområde (t.d. sur nedbør og radioaktivt nedfall)
- dei som skuldast menneskelege aktivitetar og inngrep i verneområda (utbygging, uroing, motorstøy, slitasje, forsøpling m.m.)

Dei førstnemnde problema kan berre løysast utafor verneområdet. Då naturen i stor grad er urørt, burde området gje eit godt grunnlag for dokumentasjon av langtransportert forureining.

Andre problem kan i stor grad løysast i og kring landskapsvernområda. Utfordringa ligg i at menneskeleg bruk må vera tilpassa naturmiljøet.

I arbeidet med ein forvaltningsplan bør ein gripe fatt i følgjande fem hovud-utfordringar:

- sikre samanhengen i området
- forholdet mellom friluftsliv og vern
- forholdet mellom landbruk/næringsmessig bruk og vern
- konflikhtar mellom inngrep og vilt
- konflikhtar mellom ferdsel og vilt

For å sikre samanhengen i området blir utfordringa å ta omsyn til kva slags inngrepstype det er snakk om, omfanget av inngrepet, om inngrepet er skjedd i forhold til miljøet på staden og om inngrepet vil gi uheldige langtidsverknader på miljøet rundt. Konsekvensane av eit inngrep skal bli vurdert i forhold til heile landskapsvernområdet sett i samanheng, også områda rundt.

For friluftslivet ligg hovudutfordringa i at all ferdsel må vera så "sporlaus" som mogleg og gje høve til gode naturopplevingar for dei som vil ferdast i heiområda.

Reiseliv innafør området må ta utgangspunkt i at det er et landskapsvernområde. Utfordringa blir å utforme eit reiseliv som tek utgangspunkt i naturgrunnlaget utan å forbruke det.

I Lusahei er nokre av problemstillingane å forene friluftsliv, legging av turløyper og bygging av hytter med villreinens bruk av området. Det blir ein utfordring å gjere ei riktig avveging mellom menneskeleg bruk av området opp mot villreinens bruk av dei same heiområda. På same måte må ferdsel i heia ta omsyn til sau på beite.

4.4. Forhold til tilgrensande område

Det vil ha mykje å seie for landskapsvernområdet at kvalitetar og verneverdiar i tilgrensande område vert tekne vare på, noko grunneigarane, Hjelmeland kommune og dei andre tilgrensande kommunane har hovudansvaret for. Områda som grenser til landskapsvernområda inneheld mange av dei same naturkvalitetane som områda innafor landskapsvernområda.

Når det gjeld villreinen er fjellområda vest for Blåsjø og mellom Blåsjømagasinet og Svartevassmagasinet viktige, der landskapsvernområda berre er ein del av leveområda til villreinen.

Område som er viktige i forvaltningssamanheng er:

- Grasdalen - Stølsdalen
- Storsteinen-området
- nord for Lusaheia og vest for Blåsjømagasinet
- heile Auråhorten
- parkeringsplassen ved Fundingsland og innfallsporten ved Kleivaland

Forvaltningsplanen kjem derfor med innspill og legg fram korleis forvaltningsstyresmakta meiner tilgrensande område bør forvaltas (sjå kapittel 5.3.).

Forvaltninga av dei tilgrensande områda reknar ein med blir tatt opp mellom anna i fleirbruksplanlegginga av Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane. Problemstillingar og utfordringar i dei tilgrensande områda vil i stor grad vera dei same som innafor landskapsvernområda.

4.5. Strategiar

Det er ikkje alltid like klart om ulike miljøproblem skuldast naturlege variasjonar, menneskeleg aktivitet eller ein vekselsverknad mellom desse. Denne uvissa om årsak og verknad må kome naturen til gode. Sagt på ein annan måte: ein må nytte "føre var-" prinsippet.

For å førebygge problem som kan oppstå ved nye inngrep bør ein gjennomgå/analysere konsekvensane av desse. Det bør vere eit prinsipp at den som vil gjere eit inngrep klargjer dei virkningane inngrepet kan ha på natur og miljø. Det er verneføremålet og verneforskrifta som avgjer kva som er mogeleg av inngrep. Da desse er restriktive til inngrep vil det derfor ikkje vere snakk om inngrep som treng store og omfattande konsekvensanalysar. Men ved dispensasjonar frå verneforskriften eller unntak nemnt i kongelig resolusjon kan det likevel vere nyttig med ein gjennomgang av moglege konsekvensar ved inngrep.

Det kan hende at tilstrøyminga til området vil auke dei første åra etter vernedevtaket. Derfor er det no rett tid for å leggje premissane for framtidig bruk av området og gjere avveginga mellom dei ulike brukarinteressene, men med rom for tilpassing på bakgrunn av røynsler med forvaltninga av området.

Verneområda kan ikkje sjåast isolert frå områda omkring. Innfallsportane ligg utafor, samstundes er det viktig at det finst buffersonar kring landskapsvernområdet gjennom kommuneplanen og t.d. biotopvernområde så ikkje uheldige inngrep blir gjort tett opptil.

Ved ein soneinndeling av heiområdet kan ein differensiere mellom soner med meir eller mindre streng praktisering av verneforskrifta. Innafor ei sone kan ein også gjere eit skille mellom ulike tider på året då verneforskrifta kan praktiserast meir eller mindre strengt.

Ein god forvaltning av området byr på ein rekkje utfordringar. Det er viktig å få til ein smidig og effektiv forvaltning som ikkje gjer næringsutøving tungvint. Forvaltninga skal ha verneføremålet som overordna prinsipp, men samstundes vurdere kva slags aktivitetar som kan tillatast og korleis dei kan utøvast. Det er òg viktig å finne fram til samanfallande interesser mellom grunneigarar og verneinteresser. Mellom anna gjennom tilsynsutvalet må forvaltningsstyresmakta trekkje med grunneigarane i forvaltninga og oppsynet av området.

Ein bør også fokusere på det potensialet som finst av næringsutøving innafor landskapsvernområdet.

5. SONEINNDELING

5.1. Kategorier for soneinndeling

Utfordringane ein står ovafor i forvaltninga av verneområde vil truleg vera best å ta stilling til ved å dele verneområda inn i soner. Sonene vil ha ulike målsettingar med omsyn til vern og bruk. Vern av natur er likevel det overordna målet for kvart einskilt verneområde, og verneforskrifta for området vil vera den same for heile området også ved soneinndeling.

Kategoriene for soneinndeling bør vera den same for alle verneområda. Ofte vil det vera aktuelt å berre bruke nokre av sonene i eit verneområde.

Ei arbeidsgruppe nedsett av Direktoratet for naturforvaltning har kome fram til 4 typer soner som ein kan bruke:

1) Spesiell vernesone

Dette er område som treng spesielt vern på grunn av eneståande eller trua natur- eller kulturverdiar. Her kan det vera aktuelt å regulere ferdsel. Som oftast dekker slike område relativt små areal.

Døme på område som bør bli spesiell vernesone er, kalvingsområder for rein, særleg verdfulle våtmarksområder eller myrområder.

2) Soner med urørt natur

Som oftast er dette villmarksprega område der naturvern hensyn er overordna andre interesser. Områda skal haldast utan innrep og uten tilrettelegging. Denne sonen tilsvarar sone 1 i Norsk sti- og løypeplan.

Sone 1 i Norsk sti- og løypeplan er areal for friluftsliv utan tilrettelegging av noko slag. Det skal ikkje lagast nye innretningar for friluftsliv. Eventuelle eksisterande stier bør ikkje nymerkast. Andre eksisterande innretningar slik som bruer, klopper eller lignande må kunne vedlikehaldast.

3) Brukssoner

Dette er område der føremålet er å halda på det naturlege miljøet, men kor likevel ein del tiltak og inngrep kan tillatast, som merking av stiar og bygging av turlagshytter innafor eit planlagt rutenett. Denne sona tilsvarar sone 2a og 2b i Norsk sti- og løypeplan, tilrettelagte naturområde.

Sone 2a i Norsk sti- og løypeplan er tilrettelagte naturområde med ei enkel grad av tilrettelegging. Her kan det vera ubetjente eller sjølbetjente hytter med ein kapasitet på maks. 20-30 senger. Rutenettet er enkelt og uten kvisting i vintersesongen. Enkle suppleringer og nye ruter kan skje etter nøye avveging mot andre interesser knytta til naturforvaltning. Sonen skal omfatte område der ein ønskjer, eller som berre tåler, avgrensa ferdsel.

I **sone 2b i Norsk sti- og løypeplan** kan det også skje ein enkel tilrettelegging, men med større kapasitet enn i sone 2a. Området kan ha betjente turisthytter, tettare rutenett med alternative ruter mellom hyttene, og kvisting i vintersesongen. Supplering og nyetablering av rutenett og hytter (kapasitet) må skje i samråd med andre interesser.

4) Soner med spesielle inngrep

Dette er område der det enten er gjort spesielle inngrep som vassdragsregulering, eller der ein legg forholda tilrette for ferdsel og kan opne for spesielle brukarinteresser. Som oftast er dette mindre område av heilt spesiell interesse for visse grupper. Vanlegvis bør slike område leggest utanfor verneområda.

Døme på slike område kan vera areal rundt store betjente turisthytter, transportanlegg etc.

5.2. Soneinndeling av landskapsvernområda

For landskapsvernområda i Hjelmeland er ein inndeling i ulike typer brukssoner det som passar best. Inndelinga i soner har skjedd etter lokale problemstillingar, og på bakgrunn av fleire tema.

Praktiseringa av verneforskrifta i dei ulike sonene må ta utgangspunkt i ein rekkje forhold, som tildømes beitedyr, villrein, anna vilt, ferdsel, hytter, årstidsvariasjoner m.m.

Lusaheia er delt inn i tre soner:

SONE A: Storådalen og Nilsebuområdet

Stikkord for området er:

- det er hytter i dalen i dag, og det er aktuelt å plassere eventuelle nye grunneigarhytter her
- redusert vassføring i Storåna, terskler
- dagstuerområde frå Nilsebuhytta

SONE B: Området nord for Storådalen, med Sandkleivheia - Lusaheia - Kileheia - Årdals-Krymlevatnet

Stikkord for området:

- viktige trekkruiter for villreinen
- trong for kanalisering av ferdsel av omsyn til villreinen
- vassdragsinngrep

SONE C: Auråhorten sør for Storådalen

Stikkord for området er:

- sjeldant urørt samanlikna med dei ikringliggjande områda
- i størst mogleg grad unngå å plassere hytter i denne sona

5.3. Tiltråding til soneinndeling av tilgrensande område

Tilgrensande område utgjer buffersone for landskapsvernområda. Forvaltningsstyresmakta kan og bør vurdere om område som grenser til landskapsvernområde bør soneinndelast i kommuneplanssamanheng fordi bruken av området og tiltak og inngrep her vil påverke verdiane i landskapsvernområda. Ansvar for forvaltning og bruk av området ligg imidlertid til kommunene, fylkeskommunen og grunneigarane, men denne planen kan tilrå ein soneinndeling av tilgrensande område. Fleirbruksplanarbeidet for Setesdal vesthei - Ryfylkeheiane vil òg vera bestemmende for bruken av tilgrensande område.

Soner innafor Hjelmeland kommune

Stølsdalen - Grasdalen, som ligg som ein korridor mellom Vormedalsheia og Lusaheia landskapsvernområde, er viktig for trekket til villreinen. Dersom det i framtida oppstår behov for å styre ferdseilen eller hindre inngrep utifrå omsynet til villreinen, kan ein vurdere bruk av lovverk som gjer det mogleg å styre slik verksemd.

I planen for heiområdet Setesdal - Ryfylke frå 1986 er områda nord og sør for landskapsvernområda Vormedalsheia og Lusaheia framlagt som randområde. Planen foreslår at det i desse områda bør innførast interkommunalt plansamarbeid. Dette skal skje i medhald av § 20-3 i plan- og bygningsloven slik at kommuneplanlegginga kan gå føre seg etter nokonlunde sams retningsliner. Ei videreføring av desse tankane passer bra med å gjere dei to områda til soner.

Alle desse område er prega av store tekniske inngrep og har ikkje verneverdi utifrå kriterier i naturvernloven, samstundes som dei fortsatt er viktige leveområde for villreinen.

Det er viktig med ei god forvaltning av randområda til landskapsvernområda.

Innfallsporthane til landskapsvernområda er viktige for forvaltninga av områda. T.d. parkeringsplassen ved Fundingsland og utgangspunktet for turar ved Kleivaland kan handsamast som eigne soner i kommuneplanen, eventuelt gjennom eigen reguleringsplan.

Soner utafor Hjelmeland kommune

I den same planen frå 1986 strekker Vormedalsheia/Lusaheia landskapsvernområde seg inn i Bykle kommune og inn til Svartevassmagasinet. Mellom Blåsjømagasinet og Botsvatn er Steinbuskardet trekkveg merka av som framlegg til biotopvern i medhald av viltlova. Randområda på begge sider av landskapsvernområda i Hjelmeland omfattar også areal i kommunane Suldal, Forsand og Bykle. Desse områda bør ein ta med ved fleirbruksplanarbeidet for Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane, og dei bør gjerast til eigne soner.

Særleg Storsteinområdet er viktig for trekking til villreinen. Opninga av anleggsvegen heilt inn til Storevassdammen kvar sommar fører til stor trafikk i området. Stenging av anleggsvegen ved Beinlei og eventuelt omplassering av hyttene i området bør vurderast.

Sonene si status

Eventuelle soner kan ha ulik status, som til dømes:

- vern etter naturvernloven
- biotopvernområde med heimel i viltlova
- spesialområde med heimel i plan- og bygningsloven

Nokre av dei tilgrensande område vil det vera naturleg å ha som landbruks-, natur- og friluftsområde etter Plan- og bygningsloven.

Kva status ein gir sonene må avgjerast ut frå:

- omfang og type inngrep i området i dag
- kor stor trongen er for å regulere inngrep og ferdsel
- verneverdiar
- brukarinteresser

Den delen av Auråhorten som ligg i Bykle, mellom Lusaheia landskapsvernområde og Svartevassmagasinet, er fortsatt aktuell som landskapsvernområde. Dette er i tråd med heiplanen frå 1986. Det lite aktuelt å bruke naturvernloven på dei andre områda som er nemnt her.

Områdevern etter viltloven er mogleg dersom området har "særleg verdi for viltet". Biotopvernet må vera "nødvendig for å bevare viltets livsmiljø". Dei restriksjonane som ein set opp i vedtaket om biotopvern, må objektivt sett vera eigna til å bevare livsmiljøet til viltet. Det kan berre vedtas restriksjonar som er naudsynt for å forby åtferd som vil forringa livsmiljøet til viltet (Backer 1986).

Det er heimel for å opprette verneområde ved reguleringsplan, sidan Plan- og bygningsloven si § 25 nr. 6 nemner naturvernområde som døme på spesialområde. For å fremja eller sikre føremålet med reguleringa kan det i medhald av § 26 bli gitt nærare reguleringsforskrifter. Dette vil i praksis gjere det mogleg å gje tilsvarende verneforskrifter for verneområder i reguleringsplan som dei ein kan gje etter naturvernloven. Men den særskilde og nye erstatningsregelen i Plan- og bygningsloven si § 32 kan nok avholde kommunane frå ei slik regulering (Backer 1986).

6. PRAKTISERING AV VERNEFORSKRIFTEN OG TILTAK

6.1. Aktuelle problemstillingar og brukerinteresser

Ovafor grunneigarsida og landbruksinteressene må ein legge vekt på dei moglegheiter som finst innafor verneområdet. Forvaltningsstyresmakta må finne ut kva for aktiviteter ein bør og kan stimulere til. Dette må ses i samanheng med dreininga av overføringane i jordbruket, der mellom anna gardsturisme blir ein del av landbruket.

Det er ønskjeleg at stølområda og beitelandskapet blir haldne vedlike gjennom bruk.

Aktuelle problemstillinger og brukerinteresser kan grovt delast i to:

- grunneigarane sin bruk av området
- ålmenta sin bruk av området

Det skal i utgangspunktet gis dispensasjon til naudsynte landbrukstiltak som ikkje bryt med føremålet med vernet. Landbrukstiltak omfattar jord-, skog- og beitebruk, dessutan tradisjonelle utmarksnæringar som jakt, fangst og fiske. Det skal leggest vekt på fylgjande forhold:

- om tiltaket er landbruksfagleg forsvarleg
- i kor stor grad tiltaket vil bryta med verneføremålet

Tiltak i samband med ny utmarksnæring, gardsturisme og utleiehytter vil bli vurdert etter desse kriteriene. Tiltak i samband med eit utvida landbruksomgrep bør ein kome nærare tilbake til ved ein revidering av forvaltningsplanen.

Styresmaktene innafor miljøvern og kulturminnevern bør høyrast før det blir gitt løyve til meir omfattande tiltak, som kan skade til dømes synlege og ikkje synlege kulturminner/fornminner.

Vernereglane inneheld fleire unntak frå dei generelle forboda. Desse unntaka, saman med andre aktuelle tiltak, blir handsama i det fylgjande.

6.1.1. Landbruksdrift

I verneforskrifta heiter det:

IV. For landskapsvernområdet gjeld følgjande reglar:

- 1. Det må ikkje gjerast inngrep som vesentleg kan endra eller innverka på landskapet sin art eller karakter. I dette er medrekna uttak, utfylling, plassering eller lagring av masse, bortlegging av avfall, vegbygging, drenering eller tørrelegging av område, framføring av luftleidningar, oppføring av anlegg og andre innretningar eller bygningar, nydyrking, treslagskifte, granplanting og skogreising. Opplistinga er ikkje fullstendig.*

V. Reglane i pkt. IV skal ikkje vera til hinder for:

- 3. Vanleg drift av landbruksareala i landskapsvernområdet, herunder hogst av ved til eige bruk, oppsetting av gjerde, kve o.l. som er naudsynt for fedrifta i området, og naudsynt bruk av motorkøyrety til desse føremåla på opparbeidde vegar, parkeringsplassar og dyrka mark, og i utmark dersom marka er så frossen at køyretyet ikkje gjer nemnande skade.*

Landbruksdrift utanom beitebruk og hogst til eige bruk er ikkje aktuelt innafor Lusaheia landskapsvernområde da heile område ligg høgare enn 700 m.o.h. Ved hogst må ein ta omsyn til skog/trær som tener til vern mot skred og ras, eller som vil ha vanskar med å forynge seg.

6.1.2. Bygningar

I verneforskrifta heiter det:

IV. For landskapsvernområdet gjeld følgjande reglar:

1. Det må ikkje gjerast inngrep som vesentleg kan endra eller innverka på landskapet sin art eller karakter. I desse er medrekna...oppføring av anlegg og andre innretningar eller bygningar... Opplistinga er ikkje fullstendig.

V. Reglane i pkt. IV skal ikkje vera til hinder for:

2. Vanleg vedlikehald og drift av eksisterande bygningar,... innretningar m.v. når dette vert tilpassa landskapet og lokal byggeskikk.

I kongeleg resolusjon av 19.april 1991 står det: "Når det gjelder hyttebygging i Lusaheia har fylkesmannen i samråd med grunneierne kommet fram til at det kan bygges inntil 8 nye hytter i Lusaheia". Hyttene har grunneigarane trong for i samband med sauedrift og villreinjakt.

For grunneigarane i sameiga Grasdalen, Storådalen og Futen er det stort sett dei gamle stølplassene og legene som grunneigarane framhever som aktuelle hytteplassar. Dette gjeld Kvilldal, Kromsåkvelven, Storådalslega og Verhidler. Utafor landskapsvernområdet er Grasdalen, Øvredalsleger og Gamlestøl framheva som aktuelle hytteplassar.

For Nilsebu sameige er det aktuelt med ny hytte til jakt/fiske/beite i Vassrau-området. For Hjelmeland statsallmenning er det aktuelt med ei hytte til jakt/fiske/beite ved Årdals-Krymlevatn, og i framtida ei i Auråhorten-området. Nærare plassering av desse hyttene må ein kome tilbake til når søknadene føreligg.

GENERELT

Vanleg vedlikehald av bygningar og andre anlegg er ønskjeleg når dette vert tilpassa landskapet og lokal byggeskikk. Med dette meiner ein vanlege vedlikehald og reparasjonar, og ikkje større bygningsarbeid som omfatter f.eks. skifte til nye vindustyper og ny tak/veggkledning ulik lokal byggeskikk, påbygging etc.

Forvaltningstyresmakta kan på nærare vilkår gje løyve, i samråd med fylkeskonservatoren, til vesentleg endring, ombygging eller utviding av bygningar og andre eksisterande anlegg. Det same gjeld restaurering og gjenoppføring av bygningar og anlegg med kulturhistorisk verdi.

Ved handsaming av løyve for bygging av jakt- og fiskebuer skal ein ta omsyn størrelsen og terrengtilhøva på jaktterrenget. Antall og avstand mellom hyttene skal vere slik at ein sikrar ein god utnytting av jakt- og fiskeressursane, også ved utleige av jaktrett.

Eventuelle nybygg skal tilpassast gamal byggeskikk og føye seg naturleg inn i landskapet. Dei skal tilpassast kultur- og bygningsmiljøet elles, utan at nybygg må vere kopiar av den eldre bygningsmassen.

6.1.3. Motorferdsel i utmark

I verneforskrifta heiter det:

IV. For landskapsvernområdet gjeld følgjande reglar:

3. Motorferdsle i utmark og i vassdrag og landing med luftfartøy er forbode.

V. Reglane i pkt. IV skal ikkje vera til hinder for:

- 1. Gjennomføring av militær operativ verksemd og tiltak i samband med ambulanse-, politi-, brannvern-, sikringsteneste og oppsyns-, skjøtsels- og forvaltningsoppgåver.*
- 3. Vanleg drift av landbruksareala i landskapsvernområdet, herunder hogst av ved til eige bruk, oppsetting av gjerde, kve o.l. som er naudsynt for fedrifta i området, og naudsynt bruk av motorkøyrety til desse føremåla på opparbeidde vegar og i utmark dersom marka er så frosen at køyretyet ikkje gjer nemnande skade.*
- 4. Naudsynt transport av mat, utstyr og betjening til og frå turisthytter med beltekøyretøy på vinterføre.*

VI. Forvaltningsstyresmakta kan gje løyve til motorferdsle i utmark og i vassdrag og landing med luftfartøy.

Eidavatnet, Årdals-Krymlevatnet og Øvre Sprongavatnet er aktuelt til landing med fly. Statkraft merker snøscootertraséar i området.

GENERELT

Snøscootertrafikk om våren er ikkje ønska, og må difor avgrensast.

Reglane om motorferdsel for landskapsvernområdet er strengare enn Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag. Derfor bør søknader innafor verneområdet handsamast av same forvaltningsnivå. Forvaltningsstyresmakta bør sørge for koordinering der det er naudssynt med løyve også etter Lov om motorferdsel. Det bør vurderast om ein skal innføre eit system med rapportering til forvaltningsstyresmakta etter køyring i utmark og flyging (evt. årsrapporter). Dette kan gjere det lettare å følgje utviklinga og omfanget av motorferdsel i utmark.

Føremålet med å regulere motorferdsel i utmark og vassdrag er å verne om naturmiljøet og fremje trivselen. Ein ønskjer å unngå skader og ulemper som støy og forureining, terrengskader og konflikstar i forhold til dyreliv og tradisjonelt friluftsliv. Reguleringa gjeld alle typer motorferdsel: bruk av motorkøyrety og motorfartøy, og landing og start med luftfartøy etc.

Reglane tar ikkje sikte på å nekte ferdsel som tjener anerkjente nyttebehov. Det er fyrst og fremst eventuell fornøyelsesprega ferdsel som reguleres. Køyning på barmark gir langt større terrengskader enn kjøring på vinterføre. Samstundes kan motorferdsel om vinteren vere eit større problem når det gjeld uroing av viltet. Dette tilseier ein generelt restriktiv haldning.

6.1.4. Friluftsliv og reiseliv

I verneforskrifta heiter det:

IV. For landskapsvernområdet gjeld følgjande reglar:

3. Forvaltningsstyresmaktene kan regulera organisert ferdsle og turisme i området dersom dette er naudsynt av omsyn til villreinen. Nye turistløyper skal godkjennast av forvaltningsstyresmakta.

V. Reglane i pkt. IV skal ikkje vera til hinder for:

1. Naudsynt transport av mat, utstyr og betjening til og frå turisthytter med beltekøyrety på vinterføre.

Det er ikkje aktuelt med noko vesentleg utvida tilretteleggjing for fotturer og skiturer i Lusaheia. Nilsebu-området skil seg frå resten av området. Sjølve Nilsebu ligg like utafor landskapsvernområdet. Nilsebu er eit viktig løypeknutepunkt og har størst besøk av alla hyttene i området. I tillegg til trafikk frå andre hytter er området mykje brukt til dagsturer med utgangspunkt frå Nilsebuhytta.

Eksisterande løypenett med enkle justeringar bør vera utgangspunkt for framtidig kanalisering av ferdsel i Lusaheia.

GENERELT

Forvaltningsstyresmakta kan regulere organisert ferdsel og turisme i området dersom dette er naudsynt av omsyn til villreinen. Nye turistløyper skal godkjennast av forvaltningsstyresmakta.

Ein ser tydeleg behovet for betre dokumentasjon av konflikten mellom villrein og bruk av heia.

Det er teke initiativ til eit prosjekt for registrering av inngrep og forstyrringar i villreinområdet. Det er òg opprette faglige prosjektgrupper for turløypenett-kulturminne og ferdsel i fleirbruksplanarbeidet. Slik informasjon er viktig for å kunne ta betre og sikrere beslutningar i forvaltninga av heia, og vil gje innspel ved første revisjon av forvaltningsplanen.

Tilsynsutvalet vil få ei viktig oppgåve i å avklare kva for eit nivå ein skal tillate på tilrettelegginga for friluftsliv i områda. Det bør opprettast eit nærare samarbeid gjennom tilsynsutvalet med grunneigarane og Stavanger turistforening når det gjeld hytter, rutenett og informasjon til turistane.

6.1.5. Villrein, jakt og fiske

I verneforskrifta heiter det:

IV. For landskapsvernområdet gjeld følgjande reglar:

- 3. Forvaltningstyresmakta kan regulera organisert ferdsle og turisme i området dersom dette er naudsynt av omsyn til vilreinen. Nye turistløyper skal godkjennast av forvaltningsstyresmakta.*

GENERELT

I lov om naturvern § 22 står det: "I landskapsvernområde..., kan kongen forby enhver ferdsel hele året eller en del av året når det anses nødvendig for å bevare plante- eller dyrelivet eller geologiske forekomster".

Gjennom § 22 får ein tilstrekkeleg høve til å sikre viktige trekkveggar for villreinen. Nærare detaljar og haldepunkt for regulering av ferdsel forutset betre kunnskap om reinen. Då reintrekka kan endras over tid kan det vere vanskeleg å setje opp slike reglar for mange år om gongen. Trekka er vanlegvis svært stabile, men blir nå endra som ei tilpassing til inngrep og ny bruk av heia.

Når det gjeld anna vilt må ein følgje utviklinga i landskapsvernområda og vurdere behovet for ferdselsrestriksjonar av omsyn til andre arter enn villreinen.

Faste ferdselsrestriksjonar eller -forbod som skal gjelda til bestemte tider for bestemte områder inntil vidare, kan vedtakast som ein del av forvaltningsplanen. Forslag til slikt vedtak bør leggjast ut til ei brei høyring som må omfatta grunneigarane, kommunen, fylkesfriluftsnemda, turistforeninga m.fl.

Det kan vera ønskelig å styre ferdselen meir i framtida og informere spesielt fjellturistane om kor sårbar villreinen er for uroing. Områda må forvaltas slik at det blir meir vanleg å sjå villrein. Ein bør prøve i større grad å forene jakt- og friluftsiinteressene, bl.a. gjennom:

- at det enkelte plassar leggjast opp til ein meir skånsom ferdsel, med ulike soner med og uten ferdsel (sjå kap. 5.2)
- å vurdere å stenge turisthytter i spesielle deler av året

Verneforskriftene er ikkje til hinder for kalking av vatn og vassdrag. Der det er grunnlag for det er det ønskjeleg med utvida salg av kort til jakt og fiske.

6.2. Tiltak og skjøtselsplan

Dette er tiltak som gagnar verneføremålet og hjelper til å halde oppe det ønskelege landskapsbilete og verdifulle kulturlandskap og kulturminne. Tiltak for økologisk skjøtsel av eit område kan delast i to grupper:

- restaurerende tiltak for å få området i ein ønska tilstand
- tiltak for å halda oppe ein ønska naturtilstand

Det er ønskeleg med ei registrering av kulturlandskapet som kan fortele om det finst særleg verdifulle område. Dei høgast prioriterte områda bør i tilfelle sikrast gjennom riktig skjøtsel, eventuelt utarbeide ein skjøtselsplan.

Rydding og istandsetting er to aktuelle restaurerende tiltak. Eitt skjøtselsmål er å hindre at det opne stølslandskapet gror til med tre og kratt. For å ta vare på ein bestemt kulturprega tilstand, bør kulturtrykket som har gitt denne tilstanden halda fram. I tidlegare tider besto kulturtrykket i stølssona av stølsdrift, slått og beiting, og andre aktivitetar som var knytta til stølsdrift, til dømes betydelig vedhogst. Dersom beitinga sluttar vil stølsområda truleg vekse til med skog og kratt. Det er derfor ønskeleg at beitinga blir halden på minst same nivå som i dag. Vidare er det vesentleg at ein sikrar kulturminna og samanhengen mellom dei og kultur- og naturlandskapet

Det vil vere viktig å dokumentere og følge opp skjøtselstiltak for å sjå om dei har ønska effekt, og for å vinne fagleg kunnskap.

7. FORVALTNING, OPPSYN OG INFORMASJON

7.1. Dei ulike forvaltningsorgana

a) Direktoratet for naturforvaltning / Fylkesmannen

Direktoratet for naturforvaltning er eit administrativt og utøvande fagleg organ underlagt Miljøverndepartementet. Direktoratet er normalt klageinstans for forvaltingsvedtak fatta av fylkesmannen. For forvaltingsvedtak fatta av kommunen, er fylkesmannen klageinstans.

b) Hjelmeland kommune

Hjelmeland er ved skriv frå MD av 8.mars 1991 tillagt forvaltingsansvar for naturvernområda i kommunen med verknad frå 1.5.91. Dette er ei prøveordning som gjeld inn til MD eller kommunen trekkjer seg frå delegasjonen. DN og Fylkesmannens miljøvernavdeling har ansvar for fagleg og økonomisk oppfølging av prøveordninga.

Uansett prøveordning vil kommunen måtte ta stilling til konkrete saker innafor verneområdet. Dette gjeld særleg byggesaker, vilt/innlandsfiskeforvaltning og saker vedr motorferdsel i utmark.

Forvaltingsmynde etter verneforskriftene er ved nemnde brev frå MD gitt direkte til kommunen, og kan ikkje delegerast vidare til eit partssamansett utval utan vidare.

c) Forvaltningsoppgåver

Aktuelle forvaltningsoppgåver etter forskriftene er i grove trekk:

- * utarbeiding og revidering av forvaltningsplan
- * oppsyn og informasjon
- * dispensasjonssaker

d) Samarbeidsorgan

I følge forskriftene kan det opprettast tilsynsutval. Kongeleg resolusjon av 19.4.91 seier òg at det skal opprettast eit slikt utval.

I planperioden har kvart av landskapsvernområda hatt eit arbeidsutval blant grunneigarane. Det kan vera aktuelt å leggja tilhøva til rette for at ei slik ordning kan halda fram.

Ein kan òg oppmoda andre aktuelle organisasjonar (turistforening, naturvernforbund, botanisk/ornitologisk forening mv) om å ha eit arbeidsutval vedr landskapsvernområda.

7.2. Rådgjevande utval for forvaltninga

Ein vil tilrå at det vert oppretta to rådgjevande utval, eitt for Lusaheia landskapsvernområde og eitt for Vormedalsheia landskapsvernområde. Utvalet for Lusaheia har slik samansetnad:

Lusaheia grunneigarar	3 repr
Landbruksstyresmaktene	1 repr
Hjelmeland kommune	3 repr
Andre organisasjonar v/turistforeningen	1 repr

Representantane frå landbrukskontoret, kommunen og STF vil vera dei same i begge utvala.

Det kan òg vera aktuelt å ha med faste observatører utan stemmerett. Representant frå Fylkesmannens miljøvernavdeling kan koma inn her.

Funksjonstid bør følgja normal valperiode.

Arbeidsoppgåver for det rådgjevande utvalet vil vera som følgjer:

- årleg handlingsplan for verneområda (justering av handlingsplanen, Vedlegg V)
- årsmelding/resultatvurdering
- revisjon av forvaltingsplanen
- andre aktuelle saker.

Utvalet skal ha møte minimum to gonger i året.

Utvalet skal ikkje ha avgjerdsrett i einskildsaker. Retten til å gi dispensasjon frå verneforskriftene ligg til kommunestyret. Retten kan delegerast til eigna politisk utval evnt administrasjonen. Dette for å sikra rask sakshandsaming.

Rådmannen (administrasjonssjefen) syter for nødvendig sekretærhjelp til det rådgjevande utvalet gjennom kultur/naturetaten (evnt ny driftseining kultur/natur).

7.3. Aktuelle forvaltningsoppgåver / intern organisering i kommunen

a) Forvaltning av verneforskrifter og anna regelverk

Innafor landskapsvernområdet gjeld vedtekne forskrifter i tillegg til "anna regelverk". Tiltak som krev løyve kan delast i tre kategorier:

- 1) berre løyve frå forskriftene (td etablering/ending av turløyper)
- 2) både løyve frå forskriftene og lovverk (td byggesaker, motorferdselssaker, landbruk)
- 3) berre løyve frå anna regelverk (td jakt)

Kommunal saksgong må tilpassast desse forholda. Ved etablering av ny organisasjonsstruktur er det lagt opp til at eit forvaltningsstyre skal ha ansvar for all forvaltning av regelverk. Ein kan då i same saka gi "endeleg svar" ut i frå totalt regelverk.

Kurante saker bør delegerast til administrasjonen (fagleg sekretariat).

b) Driftsoppgåver

Viktige driftsoppgåver vil vera oppsyn og informasjon. Ein del spesielle skjøtselstiltak kan vera aktuelle å gjennomføra, som td rydding av stier. Elles vil områda i hovudsak vera avhengig av at grunneigarane held fram med tradisjonelt bruk for å bevare "kulturlandskapspreget" særleg i dei lågast liggande områda. Slik sett vil grunneigarane framleis vera dei viktigaste forvaltarane av landskapsvernområda.

Eit kommunalt sekretariat vil ha som oppgåve å organisera oppsyn og informasjon, og ansvarleg for gjennomføring av andre spesielle tiltak i medhald av vedteken plan. Det vil òg vera viktig å følgja opp grunneigarar som vil gjera ein eigeninnsats td i høve til kulturlandskapsprosjekt (jfr. kap. 6.1.1).

Ansvarleg vert kultur/naturetaten (evnt ny driftseining kultur/natur).

7.4. Plan for oppsyn og informasjon

Det vil vera av avgjerande verdi å ha faste lokalkjende folk i området med ansvar for oppsyn og informasjon. Dette gjeld særleg i sommarhalvåret. Naturverdier og naturoppleving er sentrale omgrep som ikkje let seg forvalta berre gjennom kommune administrasjonen. Eit godt grunneigarsamarbeid kombinert med ein løna oppsynsperson vil vera med på å sikra verdiene i områda, og på skånsomt vis gjera kvalitetene tilgjengeleg for fleire.

Generelt kan ein seia at informasjon bør ha som mål å medverka til at folk vert klar over og tek omsyn til natur og viltinteressene. Tema som kan takast opp i slik informasjon er td villreinproblematikk, konflikt med hundar i høve til sau og vilt, merka og umerka ferdsselsvegar mv. Ein må vera varsam med informasjon som kan føra til at naturkvalitetane vert øydelagde.

I hovudsak vil det vera aktuelt med tre typer informasjon:

- trykksaker
- fast informasjon i terrenget og på turisthytter
- guida turer

a) Trykksaker

Gjennom Stavanger Turistforening si årbok for 91 har ein dekt eit visst grunnleggande behov for informasjon. Det er likevel ønskjeleg med eit presentasjonshefte der natur, næringsdrift, ferdsselsreglar, viltomsyn mv kan omtalast saman med hovudtrekk frå forvaltingsplanen. Eit utgangspunkt kan vera presentasjonsheftet frå Hirkjølen statsalmenning i Ringebu (NISK m.fl.1992).

Det er òg ønskjeleg med heilt enkle foldarar til gratis utdeling, og som lett kan justerast.

b) Fast informasjon i terrenget

Det må utarbeidast ein enkel plan for fast informasjon i terrenget. Denne planen må innehalda plassering, innhald og utforming av tavler og skilt. Det er ønskjeleg med minst mogleg tavler inne i verna område. Aktuelle informasjonsstasjonar bør vera:

- Førrebotn (kaiområdet)
- Funningsland (offentleg parkeringsplass)
- Kleivaland (tilknytn til parkeringsplass)
- Nes i Årdal / Trodla-Tysdal
- turisthyttene Melands grønahei, Eidavatn, Grasdalen, Nilsebu, Viglesdalen, Litle Aurådal og Storsteinen
- Blåfjellhytta og Stakken
- turistinformasjonskontor i "sentrum".

c) Guida turar

Organisert ferdsel med kjentmann kan vera ei god ordning for å gjera folk kjent med naturkvalitetene på ein skånsom måte. Her ligg òg ei mogleg inntektskjelde i tilknytning til td gardsturisme.

Det er ønskjeleg med eit utval av informantar som kan nyttast til guida turar for grupper. Oppsynsfunksjonen bør samordna slik aktivitet.

Feltarbeidar

Ein vil tilrå at det vert oppretta ei stilling som feltarbeidar for dei to landskapsvernområda tilsvaranda minimum halvt årsverk. Stillinga vil vera tilknytta oppgåver som oppsyn, informasjon, tilretteleggjing og eventuelt skjøtsel. Finansiering av ei slik stilling kan knyttast til:

- midler til jaktoppsyn (15 %)
- statlege midler verneområde (60 %)
- kommunale midler naturinformasjon (20%)
- andre kjelder (5 %)

LITTERATUR

Abrahamsen, T. og Bakken O. 1984. Landskapsvernområder - en analyse av verneformen. Semesteroppgave ved hovedkurs i naturforvaltning ved Norges landbrukshøgskole. Ås-NLH.

Backer, I. L. 1986. Naturvern og naturinngrep. Forvaltningsrettslige styringsmidler. Universitetsforlaget, Oslo.

Direktoratet for naturforvaltning 1989. Rapport nr. 7 - 1989. Forvaltning av naturområder i Norge. Trondheim.

Direktoratet for naturforvaltning 1990. Forslag til mål og retningslinjer for norsk sti- og løypeplan. Høringsutgave. Del 1 - arealbehov og tilrettelegging for lengre fotturer og skiturer i Norge. Tilråding fra en prosjektgruppe oppnevnt av Direktoratet for naturforvaltning. Trondheim.

Fylkesmennene i Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland 1984. Setesdal Vesthei. Inngrepsoversikt i perioden 1973-1984. Kristiansand.

Fylkesmannen i Buskerud, miljøvernavdelingen 1991. Skjøtselsplan, Hydalen landskapsvernområde, Hemsedal. Drammen.

Fylkesmannen i Nordland, miljøvernavdelingen 1990. Rapport 6:90. Forvaltningsplan for de verna områdene i Saltfjellet. Bodø.

Fylkesmannen i Rogaland 1986. En oversikt over naturforhold og verneinteresser i Vormedalsheia og Lusaheia i Hjelmeland kommune, Rogaland. Stavanger.

Grunneigarane i Grasdalen, Storådalen og Futen sameige, Nilsebu sameige og Hjelmeland Statsallmenning 1992. Til forvaltningsplanen for Lusaheiområdet. Rapport om tidlegare og nåverande bruk av heiområdet. Hjelmeland.

NOU 1974:39. Fjellplan for Setesdal Vesthei. Universitetsforlaget, Oslo, Bergen, Tromsø.

NOU 1986:13. Ny plan for nasjonalparker. Universitetsforlaget, Oslo.

Norsk institutt for skogforskning, Norges naturvernforbund, Landbruksdepartementets skogavdeling, Ringebru kommune, Ringebru fjellstyre og Direktoratet for Statens skoger 1992. Hirkjølen - en presentasjon.

NU B 1977:34. Nordisk Utredningsserie. Naturgeografisk regionindelning av Norden. Stockholm.

Planfagleg rådgjevingsgruppe 1986. Heiområdet Setesdal-Ryfylke. Framlegg til mål og retningslinjer for arealbruk. Framlegg frå ei planfagleg rådgjevingsgruppe for heiområdet Setesdal-Ryfylke oppnemnt etter initiativ frå fylkesmennene i Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland. Kristiansand.

Steinnes, Audun 1988: Oversikt over botaniske verneverdiar i Rogaland. Økoforsk rap. 1988:12. Ås-NLH.

Styringsgruppa for forprosjektet til fleirbruksplanen for Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane 1991. Fleirbruksplan for Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane. Forprosjektet. Kristiansand.

VEDLEGG

Vedleg I: Mindretalsmerknad til kap. 6.1.4.

Representanten for grunneigarane i Lusaheia landskapsvernområde, Johannes Laugaland, reserverte seg mot planutvalets tilråing om å beholde dagens løypenett med enkle justeringar. På grunn av konflikten mellom ferdsel og villrein la han fram alternativt forslag til løype for strekningen Grasdalen - Storsteinheia i samsvar med arbeidsutvalet for grunneigarane i Lusaheia landskapsvernområde: "Frå Grasdalen ved Øvredalstjørn, vidare etter driftarvegen gjennom Drepekvelden, Slettedalen opp Lusaheibrotet. Vidare over Lusaheia langs søre Blåmannskilen, eventuelt med kryssing av denne kilen langs nordsida av denne til ein treffer ruta Nilsebu - Eidavatnet. Vidare frå Eidavatnet gjennom Krymle mot eksisterande trasé ved Kvildalsdalen."

På vegne av grunneigarane i Nilsebu sameige la Johannes Laugaland fram forslag om flytting av løypa mellom Nilsebu og Aurådalen. Ved å legge den langs sørgrensa av verneområdet får ein mindre uroing av viktige villreintrekk i området. Dette har vore diskutert med Stavanger turistforening.

Vedlegg II: Temakart løypenett / turisthytter

Vedlegg III: Temakart soneinndeling

VEDLEGG IV:
FORSKRIFT OM VERN AV LUSAHEIA LANDSKAPSVERNOMRÅDE I
HJELMELAND KOMMUNE, ROGALAND FYLKE

I

I medhald av lov om naturvern av 19.juni 1970 nr 63, § 5, jfr. § 6 og §§ 21, 22 og 23, er eit område i Hjelmeland kommune verna som landskapsvernopråde ved kgl.res. av 19.april 1991 under namnet "Lusaheia landskapsvernopråde".

II

Området omfatter følgjande gnr./bnr. i Hjelmeland kommune: 118/1, 119/1, 121/3, 139/1,2,3,10,19, 140/1, 144/1, 145/1.

Landskapsvernoprådet er 122 km² stort.

Grensene for landskapsvernoprådet går fram av vedlagte kart, nedfotografert fra målestokk 1:50 000, datert Miljøverndepartementet februar 1991. Kartet og verneforskriftene finst i Hjelmeland kommune, hos fylkesmannen i Rogaland, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet.

III

Føremålet med vernet er å ta vare på eit særmerkt og vakkert høg fjellslandskaps som inneheld sjelsynte og sårbare naturelement.

IV

For landskapsvernoprådet gjeld følgjande reglar:

1. Det må ikkje gjerast inngrep som vesentleg kan endra eller innverka på landskapet sin art eller karakter. I dette medrekna uttak, utfylling, plassering eller lagring av masse, bortlegging av avfall, vegbygging, drenering eller tørrlegging av område, framføring av luftleidningar, oppføring av anlegg og andre innretningar eller bygningar, nydyrking, treslagskifte, granplanting og skogreising. Opplistinga er ikkje fullstendig.
2. Motorferdsle i utmark og i vassdrag og landing med luftfartøy er forbode.
3. Forvaltningsstyresmaktene kan regulera organisert ferdsle og turisme i området dersom dette er naudsynt av omsyn til villreinen. Nye turistløyper skal godkjennast av forvaltningsstyresmakta.

V

Reglane i pkt. IV skal ikkje vera til hinder for:

1. Gjennomføring av militær operativ verksemd og tiltak i samband med ambulanse-, politi-, brannvern-, sikringsteneste og oppsyns-, skjøtsels- og forvaltningsoppgåver.
2. Vanleg vedlikehald og drift av eksisterende bygningar, kraftliner, kraftverksinstallasjonar, vegar, innretningar m.v. nemnde under pkt. IV 1. når dette vert tilpassa landskapet og lokal byggeskikk.
3. Vanleg drift av landbruksareala i landskapsvernområdet, herunder hogst av ved til eige bruk, oppsetting av gjerde, kve o.l. som er naudsynt for fedrifta i området, og naudsynt bruk av motorkøyretøy til desse føremåla på opparbeidde vegar og i utmark dersom marka er så frossen at køyretøyet ikkje gjer nemnande skade.
4. Naudsynt transport av mat, utstyr og betjening til og frå turisthytter med beltekøyretøy på vinterføre.

VI

Forvaltningsstyresmakta kan gje løyve til motorferdsle i utmark og i vassdrag og landing med luftfartøy.

VII

Forvaltningsstyresmakta eller den forvaltningsstyresmakta gjev fullmakt, kan sette i verk skjøtseltiltak i samsvar med føremålet med vernet. Det kan utarbeidast forvaltningsplan med nærare retningsliner for gjennomføring av skjøtselstiltaka.

VIII

Forvaltningsstyresmakta kan gjere unntak frå vernereglane for vitenskaplege granskingar, arbeid av vesentleg verdi for samfunnet eller i særskilde høve når det ikkje strir mot føremålet med vernet.

IX

Forvaltninga av forskriftene er lagt til fylkesmannen i Rogaland.

X

Denne forskriften tek til å gjelde straks.

Vedlegg V: Handlingsplan

Alle aktuelle tiltak som forvaltningsstyresmakta skal stå for dei nærmaste 2-4 åra bør ordnast kronologisk og stå samla bak i forvaltningsplanen. Når tilsynsutvalet har blitt oppretta bør det utarbeidast ein første handlingsplan for området.

LUSAHEIA LANDSKAPSVERNOMRÅDE

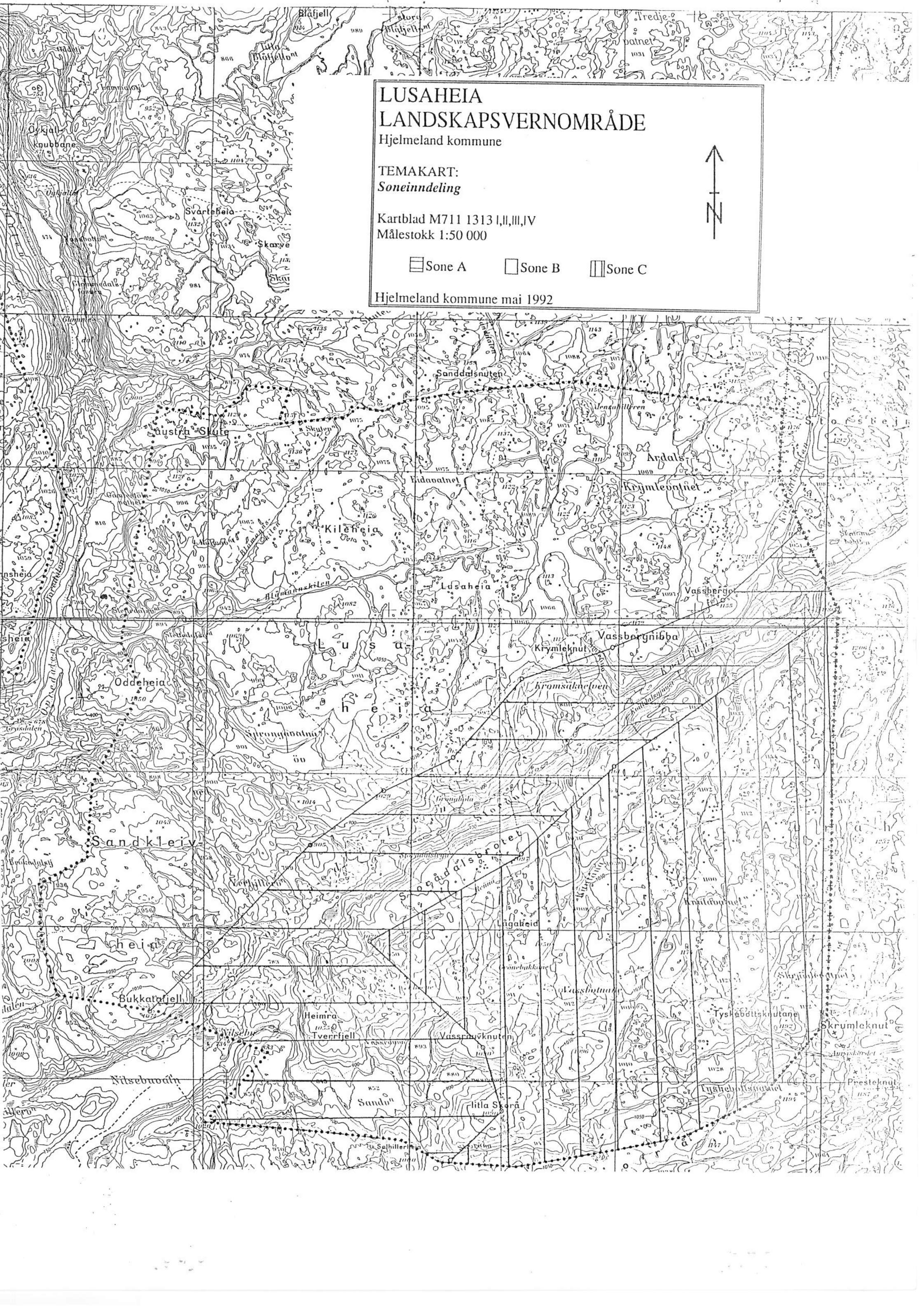
Hjelmeland kommune

TEMAKART:
Soneinndeling

Kartblad M711 1313 I,II,III,IV
Målestokk 1:50 000

☐ Sone A ☐ Sone B ☐ Sone C

Hjelmeland kommune mai 1992

LUSAHEIA LANDSKAPSVERNOMRÅDE

Hjelmeland kommune

TEMAKART:
Løypenett/ Turisthytter

Kartblad M711 1313 I,II,III,IV
Målestokk 1:50 000

- Ubetjent hytte
- Sjølvbetjent hytte

Hjelmeland kommune mai 1992 FEB 1993

ALT A : JUSTERINGSFORSLAG
PLANUTVALET

